

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

En studie om pedagogers och barns beteende och interaktion på förskolan ur ett genus perspektiv

Författare: Katarina Nyberg och Jenny Schöldin

Uppsats Soc 346, 41 -60 p

Vårterminen 2007

Handledare: Marianne Svenning

Abstract

Författare: Katarina Nyberg och Jenny Schöldin

Titel: En studie om pedagogers och barns beteende och interaktion på förskolan ur ett genus perspektiv.

Uppsats Soc 346, 41 -60 p

Handledare: Marianne Svenning

Sociologiska institutionen, vårterminen 2007

På grund av att människor idag placeras in i olika fack, och därmed får olika förväntningar på sig, skapas ojämställdhet i samhället. Då människan på grund av sitt kön inte får samma förutsättningar i livet blir jämställdhetsfrågorna kring män och kvinnor till ett stort problem. Vad som sedan är manligt respektive kvinnligt är beroende av tid och rum vilket gör att vi också kan förstå att mycket av detta sannolikt bör vara socialt skapat och intresset kring att se hur människan går in i sina könsroller och varför de gör det blir då speciellt intressant. I denna studie har vi därför valt att utreda hur barn påverkas till att gå in i rollen som flicka eller pojke och då barnen spenderar mycket tid på förskolan har vi valt att utföra studien där.

Genom att observera barnen samt intervjua pedagogerna och föräldrarna till barnen på den utvalda förskolan, har vi kunnat uppfylla undersökningens syfte, att se på barnens beteenden, pedagogernas behandling av barnen samt föräldrarnas och pedagogernas syn på barnen i ett könsperspektiv. På observationen har det gjorts en tematisk analys för att kunna se skillnader i flickor och pojkars interagerande med varandra och med pedagogerna. Resultaten har sedan kopplats samman med relevanta teorier av Abram De Swaan (2003), Charles Tilly (2004) och George Herbert Mead (1995) för att kunna se dessa i ett större perspektiv.

Resultaten visar att pojkar och flickors lek tydligt skiljer sig från varandra och att barnen främst leker i homogena grupper. Miljön på förskolan är en aspekt som skapar dessa grupperingar genom att de olika lekplatserna och därmed lekarna tydligt skiljs från varandra beroende på kön. Pedagogerna använder olika ord för att beskriva flickor och pojkar och ger generellt pojkarna mer uppmärksamhet än flickorna både när det gäller kommunikation och kroppskontakt. Studien visar att både föräldrar och pedagoger har olika förväntningar på flickor och på pojkar som stämmer överens med hur barnen ser på sig själva och varandra, vilket i sin tur tyder på att de vuxna leder in barnen i roller som endera pojkar eller flickor.

Nyckelord: Genus, kön, jämställdhet, könsroll, förskola

Innehållsförteckning

1. Introduktion

1.1 Bakgrund	4
1.2 Problemformulering	4

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte	5
2.2 Frågeställningar	5
2.3 Avgränsningar	5
2.4 Begreppsförklaringar	6
2.5 Disposition av uppsats	6

3. Tidigare forskning

3.1 Hur flickor och pojkar gör kön	7
3.2 Tittmyran och Björntomten	8
3.3 Möten som formar	8

4. Teorier

4.1 Abram De Swaan – Thomas regeln	9
4.2 Charles Tilly – Kategoriella par	10
4.3 Mead och den symboliska interaktionismen	11
4.4 Mead och den generaliserande andre	12

5. Metod

5.1 Kort presentation	13
5.2 Forskarens roll	13
5.3 Urvalet och vägen dit	14
5.4 Observationen	16
5.5 Utformning av Tematisk kod och teman	18
5.6 Intervjuer och enkäter	20

6. Resultat och analys

6.1 Miljöbeskrivning	22
6.1.1 Avdelningen Svalan	23
6.1.2 Avdelningen Fjärilen	24
6.2 Hemmiljön och föräldrarnas påverkan	26
6.3 Pedagogernas behandling av barnen	26
6.3.1 Positiva kommentarer	26
6.3.2 Kroppskontakt	28
6.3.3 Uppmaningar	29
6.3.4 Styrd lek	31
6.4 Barnens interagerande	34
6.4.1 Konversationer	34
6.4.2 Gruppuppbyggnad	36
6.4.3 Rollekar	38
6.4.4 Ritbordet	40
6.4.5 Byggrummet	41
6.5 Sammandrag av resultat och analys	42

7. Diskussion	43
8. Sammanfattning	44
9. Litteraturlista	46
10. Bilagor	
10.1 Tematisk kod	47
10.2 Resultat av tematisk kod	49
10.3 Enkätformulär.....	50
10.4 Intervjuformulär	53

1 Introduktion

1.1 Bakgrund

Intresset till denna undersökning ligger i grunden inom jämställdhetsfrågor kring kvinnor och män, det finns många frågor som vi har ställt oss varför det fortfarande 2007 finns så många ouppklarade jämställdhetsfrågor världen över. Mycket i samhället ses inom ramen av speciellt kvinnligt eller speciellt manligt, allt från hemsysslor, till produkter ute på marknaden, bara genom att slå på teven kommer vi direkt in i en värld med produkter som lanseras speciellt för kvinnor respektive män. Men även de små barnen som inte tittar på teve eller som inte är stora nog att göra egna val faller in under olika beteenden som anses typiskt flickiga eller pojkgiga. Det var just detta som väckte det stora intresset om hur de vuxnas beteenden gentemot barnen för in dem i könsroller redan i tidig ålder.

Det kan ibland finnas ett flertal vuxna i ett barns närmaste omgivning som ”hjälp till” med denna process och det kan vara svårt att studera alla dessa vuxna. Därför föll intresset på den grupp vuxna som många barn befinner sig hos den största delen av sin vakna tid, nämligen pedagogerna på förskolan. Vi anser att förskolan är intressant att undersöka då denna har en stor betydelse för de allra flesta barn och vuxna i samhället. Detta eftersom förskolan är en statlig institution som styrs av lagar och regler, som i mycket skulle kunna jämföras med de normer som finns i samhället i stort.

1.2 Problemformulering

Med den bakgrund som vi just tagit upp vill vi undersöka om det går att upptäcka fenomen som tyder på att pedagogerna behandlar barnen olika beroende på deras kön och om detta då kan bidra till att barnen förs in i olika könsroller. Med behandling menar vi både på vilket sätt pedagogerna pratar till barnen, om samtalsämnena och sättet att prata etcetera, är olika beroende på om samtalet förs med en flicka eller pojke. Samtidigt kommer vi att titta på om det kroppsliga beteendet från pedagogernas sida ter sig olika eller om det erbjuds olika lekar/leksaker beroende på om det vänder sig till en flicka eller pojke.

Vi anser att ett stort ansvar när det gäller jämlikhet ligger hos de vuxna i de små barnens vardag och vi tror att många av de stereotypa könsrollerna som finns i samhället appliceras på barnen genom ren automatik, just på grund av omedvetna handlingar. Därför vill vi belysa och se om så är fallet bland pedagogerna på förskolan. Vi anser att det är viktigt att barns könstillhörighet inte är avgörande för hur de bemöts av människorna i sin omgivning och att de ska känna sig lika behandlade oavsett om de är flickor eller pojkar.

2 Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Uppsatsens syfte är att se om det förekommer en olik behandling av flickor och pojkar i förskolan och om flickors och pojkars lek och integrerande skiljer sig åt. Om så är fallet är syftet att belysa på vilket sätt detta visar sig och hur det kan leda in flickor och pojkar i olika könsroller redan i tidig ålder.

2.2 Frågeställningar

Genom syftena vill vi kunna få svar på frågeställningarna:

- Påverkar pedagogernas beteenden/närvaro barnens lek?
- Skiljer sig barnens lek åt beroende på om de är flickor eller pojkar?
- Sker det en olik verbal behandling av flickor och pojkar från pedagogernas sida och om så hur ter sig denna olika behandling?
- Sker det en olik overbal behandling av flickor och pojkar från pedagogernas sida och om så hur ter sig denna olika behandling?
- Vilka förväntningar finns på barnen, är dessa olika beroende på deras kön?
- Hur ser pedagogerna på flickorna och pojkarna, skiljer sig dessa bilder?
- Kan omgivningen och miljön på förskolan avslöja något om förväntningarna på barnen?
- Påverkar hemmiljön barnen i deras formning som individer?

2.3 Avgränsningar

För att få mer vetskap om ämnet som berörs i denna undersökning, nämligen genus och på ett sätt jämställdhet, började undersökningen med att vi läste in oss en del på dessa ämnen. Vi har främst läst litteratur som har med förskolor att göra och speciellt då litteratur som har kopplat samman detta med genus på ett eller annat sätt. Genom att göra detta lyckades vi begränsa oss i vårt intresse och det underlättade när vi senare sökte relevant data under till exempel observationen. Böcker som har används är till exempel *Hur flickor och pojkar gör kön* av Downey Davies, *Förskolan i ett samhällsperspektiv* av Sven Perssons, *Förskolan i ett könsperspektiv* av Birgitta Odelfors, *Om genus* av Robert Conell och *Olika på lika villkor*, skriven av Skolstyrelsen.

2.4 Begreppsförklaringar

Socialisation

Med begreppet *socialisation* menas den inlärningsprocessen som vi människor ingår i när vi lär oss de normer och beteenden som finns i samhället och som behövs för att vi ska kunna leva och förstå varandra, denna inlärningsprocess börjar redan när vi är nyfödda och ser olika ut beroende på i vilken miljö vi föds in i. Denna så kallade *socialisationsprocess* är ständigt pågående och under tidens gång så lär sig barnen vilket beteende som uppskattas och vilket som inte gör det (De Swaan 2003:66ff). Barnen lär sig av de vuxna i sin omgivning som redan är starkt etablerade i den sociala världen, barnen tar efter de vuxnas kunskaper, härmar enkla handlingar, språket och så vidare. När de sedan blir större och kan börja styra sina tankar och handlingar själva är de redan uppfostrade med den samhälleliga normen och de ”rätta” värderingarna och börjar då leva efter dessa.

Genus

Till skillnad från kön som har fokus på de biologiska skillnaderna mellan män och kvinnor har genus även en inriktning på de samhälleliga, sociala och kulturella aspekterna av kön. Genus är dock ett tillstånd som människan alltid befinner sig i och inte något som går att gå in och ut ur som begreppet könsroll menar. Genus byggs upp i interaktionen med andra och genom vår inre kommunikation med oss själva (Connel 2002:19).

2.5 Disposition

I tidigare forskning redogör vi kort om vikten av att använda tidigare forskning i sin undersökning, samt om undersökningar som liknar den aktuella, detta för att kunna jämföra och kanske stödja de resultat som vi själva når fram till. Efter detta följer teori delen där vi tar upp de teorier som vi funnit både intressanta och relevanta att applicera på den införskaffade empirin. Metod delen består av en presentation av urvalet och hur vi gått tillväga för att få fram detta, samt en redogörelse för alla de metoder vi använt oss av för att samla in vår empiri, vi tar här även upp forskarens roll och de problem han eller hon kan stöta på under insamlingen av materialet. Under resultat och analys redogör vi för det vi kommit fram till och ger svar på våra frågeställningar genom analyseringen av den insamlade empirin och delar här upp materialet i avgränsade rubriker för att göra det lättförståeligt för läsaren.

För att stödja de resultat vi nått fram till använder vi oss här av de nämnda teorierna och tidigare forskning samt avslutar detta kapitel med ett sammandrag för en ökad förståelse för

läsaren. Efter detta följer en diskussion där vi knyter samman undersökningen och även delar med oss av egna åsikter och tankar kring denna samt förslag på fortsatt forskning kring ämnet. Sist följer en kort sammanfattning av hela undersökningen.

3 Tidigare forskning

Bakgrund

Eftersom vi människor hela tiden bär på en massa fördomar och egna tankar om vad som är rätt eller fel, bra eller dåligt och för att detta i forskning måste kopplas bort så mycket som möjligt så valdes att ta del av tidigare forskning sist i undersökningen. Detta gjordes just därför att vi inte skulle påverkas av resultat från andras forskning med liknande syften som våra och då leda in oss på en viss väg. Vi ville helt enkelt se vad vi observerat och efter det se hur väl detta stämmer eller inte stämmer med tidigare undersökningar.

3.1 Hur flickor och pojkar gör kön

Bronwyn Davies (2003) undersöker i boken *”Hur flickor och pojkar gör kön”* hur flickor och pojkar uppfattar sitt eget kön och hur viktigt det verkar vara att redan i tidig ålder göra detta rätt. Studien utfördes i förskolemiljö tillsammans med ett antal flickor och pojkar i 4- och 5-års ålder och då inriktat sig på deras beteende och lekar, materialet är insamlat under 1980-talet i Australien (Davies 2003:5). Boken handlar till stor del hur de diskursiva praktiker i samhället gör att vi människor positionerar oss som antingen män eller kvinnor och att detta överförs till barnen redan i tidig ålder och de lär sig då att positionera sig som flickor eller pojkar på ett korrekt sätt. Davies (2003) menar här att barnen lär sig att förstå vilka de är i förhållande till andra och då främst till det motsatta könet (Davies 2003:28).

Studien innehåller bland annat högläsning av feministiska sagor och en analys av barnens reaktioner på detta, något som var både intressanta och ibland skrämmande att se. Här syns det tydligt att de olika egenskaperna som anses manligt respektive kvinnligt är djupt rotade även hos barn och när en kvinna tillskrivs egenskaper som egentligen passar en man reagerar barnen som om detta var onormalt genom att till exempel skratta åt det och tycka att det är knasigt. Vi har i analysen kunnat dra tydliga paralleller mellan denna studie och den egna gjorda undersökningen.

3.2 Tittmyran och Björntomten

Denna studie är gjord av Kajsa Wahlström (2003) och handlar om ett projekt som gjorts på förskolan Tittmyran och Björntomten i Gävle mellan åren 1996 och 2000. Kajsa Wahlström arbetar själv som pedagog på denna förskola och var med att dra igång projektet, som gick ut på att pedagogerna skulle observera sig själva och sitt beteende med målet att ta reda på om de behandlade barnen olika beroende på deras kön. Läsaren får följa pedagogernas som till en början inte alls tycker att de behandlar barnen olika, men dock hade viljan att göra de osynliga och invanda mönstren synliga, till i slutet av studien då pedagogerna funnit sig falla i de flesta gropar vad det gäller att behandla flickor och pojkar olika just på grund av könet. Kajsa Wahlström (2003) menar att flickor och pojkar berövas möjligheten att utveckla vissa egenskaper på grund av att de delas in i kategorier av vad som anses vara ”flickigt” och ”pojktigt”. Med det menas att ett barn från någon av dessa kategorier inte erbjuds till exempel en lek som kopplas samman med egenskaper från den motsatta kategorin.

3.3 Möten som formar: Interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv.

Annika Månsson (2000) har i sin avhandling *Möten som formar. Interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv* redogjort för sin studie som visar på olika skeenden och mönster i samspelet mellan de kvinnliga pedagogerna och flickorna respektive pojkarna på förskolan. Hon har i sin studie bland annat analyserat diskursen kring förskola, kön och förskolelärare i förskolans läroplaner under de senaste 30 åren. Hon har gjort en analys utifrån olika kontexter där hon analyserat barnens signaler för att kontakta pedagogerna. Hon har delat in detta i tre olika kontexter vilka är de helt vuxenledda, samling, delvis vuxenledda, måltider och situationer av personvård, samt de inte vuxenledda, fri lek. De mest lärarledda situationerna domineras av pojkarna som då tar mer initiativ och pedagogerna ger pojkarna mer uppmärksamhet och har långa diskussioner med dem. I situationerna som var mindre vuxenledda eller inte vuxenledda alls fanns dock inte speciella könsskillnader i interaktionen mellan pedagog och barn. Förskolelärarnas respons på barnens initiativ till kontakten med dem var alltså ibland beroende på genus och Månsson (2000) menar att pedagogerna deltog i formandet av genus.

Hennes resultat visar att även de små barnen är delaktiga i genuskonstruktion och att det finns skillnader i genus beroende på situationen och under till exempel samlingarna tar barnen olika positioner utefter genus. Bland pojkarna fanns det på varje avdelning en dominerande

pojke som tog en ledande roll under samlingen och de flickor, som annars tog mer prattid under måltid och lektid som inte var vuxenledda, tog då inte så många initiativ. I vissa situationer agerade flickorna som hjälplärare och höll då ordning och sa åt pojkarna vad de skulle göra. Pedagogernas beskrivningar av flickorna var att de var självständiga medan pojkarna var behövande, att flickorna var gränstestande medan pojkarna var busiga och roliga och att flickorna var förnuftiga, känsliga och kunniga medan pojkarna var mer fysiska och motoriskt aktiva. Pedagogerna beskrev också pojkarna som i behov av fysisk närhet och att flickorna var dominerande men observationen av barnens signaler för att skapa kontakt med pedagogerna tydde inte på detta.

4 Teorier

Vi har valt att arbeta induktivt med teorierna (Rienecker 2004:160), vi har då börjat med att undersöka empirin, genom observationer, enkäter och intervjuer och efter detta sökt efter passande teorier för att analysera materialet. De teorier som vi ser som relevanta att använda i den aktuella undersökningen är de som följer:

4.1 Abram De Swaan - Thomas regeln

De Swaan (2003) tar i boken *Mänskliga samhällen* upp vissa aspekter som påverkar oss människor i vår överlevnad (De Swaan 2003:11). Han menar bland annat att alla människor på något sätt är beroende av andra människor för sin överlevnad och detta beroende är starkast hos barn. Utan vuxna i sin omgivning skulle till exempel inte en nyfödd kunna överleva och även när barnet blir större är detta beroende större än hos vuxna människor. På grund av att de yngsta barnen är beroende av de vuxna i sin omgivning för att lära sig saker, få föda och så vidare, är det även de vuxna som ”bestämmer” vad de yngsta barnen ska lära sig i form av till exempel språket och de ”osynliga” normerna som finns i samhället (De Swaan 2003:10). Förutom detta behöver människan även känna tillgivenhet och uppskattning för att utvecklas och överleva, ett barn kan känna tillgivenhet i form av att de vuxna i deras omgivning leker och kelar med dem. Uppskattning från andra människor är viktig på grund av att vi människor skapar vår självbild utefter hur individerna i vår omgivning ser på oss, eller rättare sagt genom hur vi *tror* att dessa individer ser på oss (De Swaan 2003:16f).

”Om människor förväntar sig att något ska hända, så får dessa förväntningar påföljder för vad som sedan händer”
(De Swaan 2003:38).

Detta citat förklarar bra det som Abram De Swaan (2003) kallar för Thomas- regeln, denna teori har med människans påverkan av förväntningar att göra. Vi människor påverkas ständigt och i stor grad av förväntningar i det dagliga livet både genom att vi innehar förväntningar på våra medmänniskor och att dessa i sin tur har förväntningar på oss själva. Dessa förväntningar påverkar oss oavsett om vi är stora eller små genom att de oftast är grundade på de normer som finns i samhället stort. Förväntningarna är inget som vi människor i regel reflekterar över, utan något som ses som ett normalt sätt att bete sig på och det anses istället onormalt och fel att inte följa dessa normer (De Swaan 2003:36ff). I samhället finns olika slags förväntningar, dels de förväntningar som De Swaan (2003) kallar *specifika förväntningar*, det är förväntningar som kopplas samman med en viss position eller en viss roll, till exempel ett barn. Den andra sortens förväntningar kalla författaren för *delade förväntningar*, det är förväntningar som uppstår när både barnet vet vad som förväntas av denne och individen i interaktionen med barnet vet vad han eller hon kan förvänta sig av barnet (De Swaan 2003:36). När vi människor då uppträder på det sätt som förväntas av oss blir förväntningarna, till så kallade *själbekräftande förväntningar* (De Swaan 2003:39). Även om ett särskilt beteende inte från början fanns hos barnet i fråga så utvecklas det just därför att människorna runtomkring barnet beter sig på ett visst sätt mot det och på så sätt uppmuntrar och ”berättar” hur ett accepterat beteende bör se ut (De Swaan 2003:ibid).

4.2 Charles Tilly – Kategoriella par

För att kunna förstå varför barn av olika kön har olika förutsättningar måste vi knyta an detta till ett större perspektiv för att kunna se helheten. Män och kvinnor är i dagens samhälle avgränsade kategoriella par, inte ett kontinuum, där könen är klart avgränsade och ställs som motpoler mot varandra (Tilly 2004:17). Att vara medlem i den ena kategorin betyder då att individen utesluts från den andra samt tillskrivs olika egenskaper beroende på den kategori individen tillhör (Tilly 2004:79). Dessa tillskrivna egenskaper är tydligt avgränsade från varandra men är inte alltid lätt för människan själv att se då de upplevs som naturliga. I det kategoriella paret, man/kvinna, finns socialt skapade gränslinjer som systematiskt åtskiljer kvinnornas och männens tillträde till samhällets högt skattade resurser (Tilly 2004:19). Dessa gränslinjer som baseras på utseende och på människors tro om biologiska skillnader är hela tiden flytande och vad som anses som kvinnligt respektive manligt ändras beroende på tid och rum.

Det kategoriella paret man/kvinna är så pass utbrett i samhället att det hela tiden upprepas och förstärks genom organisationer och den vardagliga interaktionen. På grund av detta är det väldigt effektivt för till exempel organisationerna att applicera detta kategoriella par i den egna strukturen då de redan existerar och därför upplevs som något naturligt och då får stor genomslagningskraft. Detta innebär med andra ord en överföring av en social struktur, som finns i samhället i stort och som innehåller detta ojämlika kategoriella par, något som Tilly (2004) kallar för efterlikning (Tilly 2004:107). Då människor diskrimineras på grund av kön skapas också skillnader i erfarenheter och som en följd av detta även skillnader i färdigheter. Man skulle kunna säga att fördomar på detta sätt förstärks och blir till verklighet.

Det finns även ett behov bland oss människor att bevara den kategoriella ojämlikheten på grund av att vi bygger upp vår vardag kring dessa kategorier och på så sätt kan förstå andra människor i det sociala livet. Trots att män och kvinnor inte vill bli insatta i fack så kommer de själva att använda sig av dessa i den vardagliga interaktionen och reproducerar på så sätt ojämlikheterna som finns mellan män och kvinnor.

4.3 Mead och den symboliska interaktionismen

I enlighet med den symboliska interaktionismen utvecklar människan ett perspektiv för att se på verkligheten genom interaktionen med andra människor (Charon 1992:44). Verkligheten är social och även om en objektiv verklighet finns så kan vi inte se den eftersom vi är präglade av det perspektiv som vi har utvecklat. Från det att vi föds får vi förklarat för oss, medvetet och omedvetet, hur vi ska uppfatta vår verklighet genom interaktionen med andra. Men människan har inte bara ett enda stort perspektiv som denne utgår ifrån, utan han eller hon kan ta perspektiv från olika referensgrupper. Att till exempel ha kvinnor eller män som referensgrupp medför att du intar denna grupp bild av verkligheten (Charon 1992:28) och går in i rollen som denna. En kvinna kan även ha rollen som både kvinna, mamma, journalist och judinna och använder sig av dessa roller i olika situationer för att se på världen och för att kunna agera beroende på vilka förväntningar och förutsättningar som finns för just denna roll.

George Herbert Mead (1995) menar att varje vuxen människa har utvecklat ett "jag" genom interaktion med andra och genom individens förhållningssätt till detta jag, detta "jag" finns alltså inte där då vi föds (Mead 1995:109). Människan kan genom sitt jag se sig själv som ett objekt, genom att se sig själv i tid och rum kan människan alltså se på sig själv som om det vore en annan person. Att inneha ett jag innebär med andra ord att kunna se på sig själv, att kunna värdera sina egna handlingar och att faktiskt kunna diskutera med sig själv.

Att vi kan säga till oss själva hur vi ska agera i olika situationer leder till självkontroll och genom att prata med sig själv bygger människan även upp en självuppfattning som vi sedan utvecklar en identitet ifrån.

Denna process till att skapa sin identitet och sina olika roller beskriver Mead (1995) i olika steg. Det första steget kallar han för "förberedningssteget" och är då människan som barn agerar mot sig själv eller mot andra genom imitation av andra, barnet har då inte förstått och identifierat sitt "mig", sin identitet eller med andra ord sin syn på sig själv (Charon 1992:75). I "lekningsteget" har barnet utvecklat sin verbala förmåga och kan nu identifiera objekt med hjälp av ord och barnets "mig" har i detta steg blivit uppmärksammat och utpekad av andra. Barnet tar sig här an perspektivet av sina "signifikanta andra", vilka är de individer som står barnet närmast, men dock bara en i taget. I denna process kan även signifikanta andra utvecklas till att bli människor som befinner sig längre och längre ifrån barnet, som till exempel idoler (Charon 1992:Ibid.).

4.4 Mead och den generaliserande andre

Vi utvecklar som människor en bild av hur människor generellt reagerar på saker och ting, de normer som finns etcetera och utefter denna utvecklas även synen på oss själva. Förmågan som människan har att kunna se sig själv utifrån denna, vad vi tror, generella uppfattning kallar Mead (1995) för "den generaliserande andre" och den tillämpas av människor för att kunna beräkna och förstå andra människor (Mead 1995:120). Vi gör på detta sätt bedömningar av oss själva utifrån det vi tror att andra tycker och tänker om oss, men detta är endast en tolkning, vilket gör att vi medvetet eller omedvetet kan manipulera "den generaliserande andre". Denna förmåga är ett värdefullt verktyg för människan då denne slipper gå in i varje situation som om den vore en ny vilket skulle vara väldigt energikrävande och ineffektivt. Men samtidigt bygger den på människans egen uppfattning vilket gör att vi felaktigt kan bedöma situationer eller människor och dessutom kan denna generalisering bidra till att könsrollerna man och kvinna reproduceras. Om vi tror att män och kvinnor ser olika på oss och lever utefter detta, kommer det i likhet med Thomas-regeln påverka hur män och kvinnor faktiskt agerar (De Swaan 2003:38). Detta leder då till att olika beteenden utvecklas beroende på könet.

5 Metod

5.1 Kort presentation

I detta kapitel följer en redovisningen av hur tillvägagångssättet vid insamlingen av information har gått till i denna undersökning. För att göra det lättförståeligt för läsaren så delades detta upp utefter de olika metoderna som används genom undersökningens olika skeden, nämligen, *deltagande observation, utformning av Tematisk kod, samt intervjuer och enkäter*. Undersökningen har även bestått av annan *litteratur* inom ämnet och *tidigare forskning* men det har tagits upp tidigare i undersökningen och görs därför inte här.

Vi har valt att göra en kvalitativ undersökning då avsikten är att studera det aktuella fallet på djupet och att skapa en bättre förståelse för ett visst problem och inte att få fram en absolut sanning. Detta och att ta reda på hur barnen och pedagogerna i fråga tycker och tänker om sin verklighet är det intressanta och relevanta för undersökningen, därför passar de valda metoderna bra för undersökning. Detta stödjer även Sharan Merriam (2006) i sin bok ”*Fallstudien som forskningsmetod*” (Merriam 2006:44).

Vi skulle här även vilja argumentera för att vi överskrider det tillåtna antalet sidor. Som tidigare sagts använder vi oss av flera olika metoder och både den deltagande observationen, intervjuerna och enkäterna ger oss mycket material som är relevant för den aktuella undersökningen. Detta leder i sin tur till mycket råmaterial, att behandla samt redovisa och för att göra materialet rättvisa samt undvika att utesluta relevant information har metoden och analysen tagit lite större utrymme än vad vi från början tänkt oss.

5.2 Forskarens roll

Eftersom forskaren har den största rollen när det gäller kvalitativ forskning ligger mycket av de felkällor som kan uppstå hos denna och det är viktigt att som forskare vara medvetna om dessa. Forskarens färdigheter och egenskaper påverkar till stor del den kvalitativa forskningen, han eller hon måste ha stor tolerans för mångtydighet, ha en känsla för timing, vara bra på att kommunicera, vara bra på både att lyssna och ställa frågor etcetera

Forskaren måste då kunna avgöra när det till exempel är läge att anteckna mitt framför en person som observeras eller när det är bättre att gå iväg och göra detta när ingen ser. Eller att veta när det börjar bli tillräckligt med information som samlats in och observationen eller intervjun borde avslutas. I och med detta menar Merriam (2006) att en lyckad kvalitativ undersökning beror på forskarens sätt att hantera och tillmötesgå de inblandade personerna både i observationen och i intervjuerna (Merriam 2006:51ff). En fördel i den aktuella

undersökningen är att både vi och de aktuella pedagogerna är kvinnor, detta gjorde det säkerligen lättare för oss att ta oss in i gruppen av pedagoger. Det blev automatiskt en slags sammanhållning där vi passade in något som inte skulle ha varit en självklarhet om vi istället hade varit män som genomförde undersökningen. Även det att vi och de pedagoger som arbetade på förskolan kommer från liknande sociala områden gör att det känns som en större samhörighet mellan oss än om vi skulle ha kommit från helt olika sociala områden.

Problem som rör validitet, reliabilitet och etik

Det kan även uppstå problem som rör undersökningens validitet och reliabilitet, samt etiska dilemman då forskaren har en nära kontakt med de med människorna som studeras. Det finns alltid en risk att de aktuella personerna som observeras känner sig illa till mods just på grund av forskarens närvaro och därför inte uppträder som de brukar utan mer som de tror att forskaren önskar och resultatet kan då bli missvisande. För att undvika detta intog vi till en början en mer passiv roll för att få en överblick över till exempel arbetsmiljön och de olika ”reglerna” som gäller inom den aktuella forskningsmiljön. De etiska dilemman som kan uppstå är huvudsakligen om det är rätt att röja vad som är det egentliga syftet med undersökningen eller om det är bättre att vara förtegen om detta för att kunna få ut den information som är av intresse (Merriam 2006:104). Detta går vi närmare in på under rubriken ”*deltagande observation*”.

Merriam (2006) menar vidare att det även är viktigt att tänkt på den publik som forskaren avser att skriva för han eller hon bestämmer på vilket sätt som undersökningen bör skrivas på (Merriam 2006:44). Eftersom avsikten i den aktuella undersökningen är att främst skriva för pedagoger som arbetar inom barnomsorg, föräldrar eller människor som bara har ett intresse för frågan jämlikhet och om vi bemöter barn olika utefter deras kön så har vi valt att skriva på ”vanlig svenska”, att använda ett så enkelt språk som möjligt utan svåra tekniska formuleringar som gör texten svårbegriplig.

5.3 Urvalet och vägen dit

Tillvägagångssätt

Eftersom undersökningens syfte är att se om det förekommer en olik behandling av flickor och pojkar i förskolan och om flickors och pojkars lek och integrerande skiljer sig åt, så rör urvalet förskolor samt de barn och pedagoger som finns där. Urvalet gjordes med hjälp av Internet och hemsidan ”Eniro” där slog vi upp ”förskolor” plus ett utvalt område, som med

hänsyn till de inblandade inte skrivs ut, det kan nämnas att det är en närliggande stockholmsförort med mestadels medelklass befolkning. Det blev ett stort antal träffar på denna sökning och för att begränsa urvalet togs de träffar som gällde montisoriverksamhet och så kallade ”Ur och skur förskolor” bort. Det förstnämnda valdes bort eftersom barnen på dessa förskolor hade en stor spridd ålder som skulle göra det svårt för oss att observera barns beteenden i en viss ålder. ”Ur och skur förskolorna” valdes bort eftersom barnen då nästan uteslutande är ute hela dagarna och då det kan vara svårt att observera de aspekter som undersökningens syften gäller.

Efter denna bortsortering minskade antalet träffar och de som nu var kvar, ungefär tjugo stycken, delades upp mellan oss och vi började ringa runt till de olika förskolorna. Vid den första telefonkontakten presenterade vi oss och berättade kort att vi studerade på universitetet i Lund, vi gav även en kort beskrivning av syftet med undersökningen, men vi valde att lägga tonvikten på att intresset var att studera barnen. Detta för att pedagogerna inte skulle backa det första de gjorde, som de kanske skulle ha gjort om de från början hade vetat att stor fokus skulle ligga även på dem. Vi förklarade även att vi skulle behöva befinna oss på förskolan åtminstone under en månads tid för att få ut så mycket som möjligt av observationen. De flesta daghemmen reagerade positivt när vi berättade om vår studie, men tyvärr föll många bort från urvalet på grund av den tid vi ville befinna oss på förskolan, många hade förväntat sig några dagar på sin höjd. Tillslut fick vi dock tag på en förskola som var mycket positiva på alla punkter och denna kom då att utgöra den miljö vi under observationen kommer att befinna oss på. På så sätt hade vi besekrat ett av de stora hindren, nämligen att få tillträde till den tänkta miljön (Merriam 2006:115).

Slutliga urvalet

Tanken var till en början att vi skulle studera de yngsta barnen på förskolan och pedagogerna där, detta eftersom vi ville studera barn som var så lite formade som möjligt och se hur de aspekter som vi valt att se på ter sig när barnen är så pass små att de inte har kommit så långt in i sina roller som flickor och pojkar. Detta urval inom förskolan ändrade sig emellertid ganska fort, dels på grund av att det inte passade sig att vi befann oss på den avdelning som hade små barn. Den andra anledningen till ändringen var insikten att detta urval inte skulle passa bäst för undersökningens syftet och frågeställningar. Pedagogernas verbala och overbala bemötande av barnen är mer givande och intressant att se på när det gäller barn som kommit upp i den ålder då de själva kan konversera och har mer vilja. De äldre barnen passar även bättre som urval när det gäller syftets andra del, då vi vill undersöka om och i så fall på vilket

sätt barnens interagerande både med varandra och pedagogerna eller barnens val av lekar etcetera skiljer sig åt mellan flickor och pojkar. Urvalet kom då till sist att bestå av de något äldre barnen på förskolan, samt pedagogerna på dessa avdelningar. Vi fick genom detta tillträde till två avdelningar på förskolan som vi har valt att namnge med två påhittade namn för att ge dem anonymitet. Den ena avdelningen som vi valt att kalla för "Fjärilen" har barn i åldrarna tre till fem år och består av åtta pojkar och elva flickor, denna avdelning observerades inte lika mycket på grund av att vi av pedagogerna ombads om detta. På den andra avdelningen som vi valt att kalla för "Svalan" är barnen något äldre, mellan fyra och sex år gamla och barngruppen består här av tolv flickor och sju pojkar, denna avdelning observerades på grund av föregående skäl mest. På de båda avdelningarna arbetar det sex stycken pedagoger, några med heltids anställning och några halvtidsanställda, samtliga pedagoger är kvinnor.

5.4 Deltagande observation

Fördelar och nackdelar

Valet av att använda oss av observationer som en metod var självklart eftersom vi vill göra en undersökning på individnivå samt studera situationer och fenomen i dess verkliga miljö. Metoden hjälper oss att på ett bra sätt se de situationer och fenomen som uppstår i sitt egentliga sammanhang, detta är viktigt att tänka på för att inte ge vilseledande och felaktig information, utan en så rättvis bild som möjligt av de fenomen som studeras (Merriam 2006:46). Genom att använda observationer som en metod i undersökningen kan vi på ett bra sätt även komma in på djupet i de frågor som vi ställer oss, eftersom människorna observeras i sin verklighet visas då hur de själva uppfattar de situationer som uppstår. En annan fördel med att användandet av observationer i undersökningar är att forskaren på plats kan fråga om varför något gjordes som det gjordes i en viss situation och då på en gång få klarhet i detta.

De svårigheter som finns med att använda sig av observationer i forskningen kan vara problemet att få tillträde till den miljö som är intressant att studera, något som är avgörande för att ens kunna genomföra denna typ av forskning. Det är inte bara tillträdet till den aktuella miljön som är problemet utan när forskaren väl har fått detta tillträde krävs även att denne blir insläppt i den grupp som hon eller han har för avsikt att studera. Dessa problem infann sig aldrig i den aktuella undersökningen, vi kände från början en stor öppenhet och nyfikenhet från både pedagogerna och barnen och vi blev väl mottagna, pedagogerna var väldigt positiva till våran undersökning och sa flera gånger att de tyckte det var spännande att ha oss där. Vi

hade från början inte tänkt vara helt sanningsenliga med syftet med undersökningen då vi trodde att pedagogerna skulle komma att uppträda på ett annat sätt än de brukar om de visste att stor fokus skulle ligga på deras behandling av barnen. Detta etiska problem blev dock aldrig till ett problem eftersom pedagogerna själva påpekade hur bra de tyckte det var att vi gjorde denna undersökning. Detta eftersom de själva jobbade mycket med genus bland barnen, men att de kanske gjorde saker på rutin som gjorde att behandlingen av barnen blev olika på grund av barnets kön och att de själva skulle tycka att det var intressant att få veta det. Vetskapen om syftet kan medföra att pedagogernas beteende ändras eftersom de ”vet” vad vi gör där, men eftersom undersökningen varar under en hel månads tid så tror vi inte att detta blir ett så stort problem, eftersom det är en för lång period att ”gå runt och låtsas”.

Förberedelse

Innan själva observationen tog sin början gjorde vi upp ett antal frågor som skulle hjälpa oss att hålla en viss riktlinje under observationen. Detta för att inte komma ifrån syftet med undersökningen och för att just studera det vi säger att vi studerar. Från början var dessa frågor relativa stora, men längre in i observationen märkte vi vad som var intressant och relevant och studera, frågorna blev då mer begränsade och några av frågeställningarna togs bort, eftersom de inte längre var relevanta. Några dagar innan själva observationen bestämdes ett möte med pedagogerna då vi presenterade oss och gav en närmare presentation av vår undersökning. Vi gick då även igenom att undersökningen skulle vara helt anonym för deras räkning, både vad det gäller namn på personer, förskolan och området förskolan ligger i. Det bestämdes här att vi fick använda oss av kamera för att ta kort på de olika rummen, men bara om vi inte fotograferade barnen. Under detta möte frågade vi även om vi kunde få intervjua några av pedagogerna i slutet av observationen och vi fick ett direkt ”ja”, detta kommer vi att ta upp mer om i ”intervju delen”. För att inte väcka misstänksamhet hos föräldrarna lämnade vi även en liten skriftlig presentation av oss själva och observationen till dem och även en förfrågan om de kunde tänka sig att svara på några få frågor i slutet av observationsperioden och bifogade ett svarsformulär.

Tillvägagångssätt

Vi befann oss på förskolan varje dag mellan 09.00 till 15.00 mellan den femte februari och den första mars, med undantag av några få sjukdomsdagar. Dessa tider passade bra eftersom det var då som de flesta barnen befann sig på förskolan, vilket gav observationerna mycket material. Observationen har varit delvis deltagande, där den under den första veckan var mer

observerande än deltagande, detta för att låta pedagogerna och barnen få vänja sig vid att ha oss där och låta dem få ta chansen att närma sig oss och inte tvärtom. Men observationen blev ganska snart lika deltagande som observerande, eftersom det redan efter några dagar kändes det som om vi kom in i gruppen.

I och med detta kunde vi börja närma oss barnen och pedagogerna på ett annat sätt och vi kunde då själva ställa frågor om saker vi undrade över och så vidare. Vi har varje dag deltagit under samling och lunch och även i barnens lekar när de själva har velat det, till exempel genom att spela spel, lägga pussel, hjälpt dem med olika saker etcetera. Den mer observerande rollen har vi haft då vi studerat barnens olika leksituationer både när de har lekt själva, i grupp och tillsammans med pedagogerna. Men oftast har vi haft rollen som deltagande observatör och nästan aldrig har den ena uteslutigt den andra. Vi har under hela undersökningens gång varit noggranna med att känna av situationen för att inte göra det obekvämt för barnen och pedagogerna. Det viktiga har då varit att känna av när det varit rätt att anteckna precis framför dem eller när det istället har varit läge att gå iväg en stund och skriva ner det som observerats utom synhåll för de observerade. Detta fann vi vara speciellt viktigt då vi ibland observerade pedagogerna för att inte få dem att ändra en situation bara för att vi var i närheten. Detta är viktigt i alla undersökningar för att få ett så ärligt och riktigt intryck av situationen som möjligt och för att undvika att påverka situationen.

Under observationen har vi varit utrustade med papper och penna och varit noga med att antecknar det vi ser, hör och uppfattar så snabbt som möjligt för att inte glömma bort något. Förutom detta har även det vi själva tänker, tycker och känner i vissa situationer antecknats, detta var senare till stor hjälp både i utformningen av de kommande intervjufrågorna och i analys arbetet. I slutet av varje dag skrev vi rent observationerna för att inte förlora relevant information och för att se de olika aspekter och situationer som vi observerat i dess rätta sammanhang.

5.5 Utformning av tematisk kod och teman

Tillvägagångssätt

För att få struktur på materialet från observationerna utformades en så kallad Tematisk kod och tillvägagångssättet är liknande det som Thomas Boyatzi (2004) använder sig av i boken "*Thematic analysis and code development.*" Till en början lästes då de renskrivna observationerna igenom ett antal gånger för att titta om det fanns relevanta regelbundenheter och mönster i dessa, eller aspekter som istället skiljde sig helt från mängden och på så sätt

blev intressanta att titta närmare på. I detta steg är det viktigt att läsa igenom texten noggrant flera gånger för att inte missa något viktigt liksom att tänka på vad som är relevant för undersökningens syfte och frågeställningar.

Efter detta började vi, utefter Thomas Boyatzis (2004) riktlinjer att utarbeta en tematisk kod. Vi började med att utforma olika teman som vi skulle vara intressanta för vår undersökning och de teman som kommer användas är; *verbal kommunikation, fysisk beröring och samvaro*. För att få en mer precis förklaring av dessa så utarbetade vi sedan mer specifika underteman. Enligt Boyatzis (2004) är det viktigt att dessa blir så specifika som möjligt så att bara den information som man är intresserad av kan infalla under detta tema. Det är viktigt att de olika fenomenen eller situationerna som läggs in under de olika temana både har en bra sammanhållning inom själva temat och samtidigt har klara avgränsningar så att de klart och tydligt skiljer sig från andra teman (Boyatzis 2004:67ff). Varje tema ska även ha en tydlig definition och tydliga kriterier om vilka företeelser som kan inordnas samt uteslutas inom temats gränser. För att göra detta riktigt klart är det bra att ge ett exempel på vad som kan inordnas under ett visst tema och ett exempel på något som inte kan göra detta (Boyatzis 2004:90ff).

Applicering av koden på materialet

När den tematiska koden utvecklats applicerades denna på hela materialet. Detta gjordes genom att varje undertema fick en speciell färg och varje gång något i texten dök upp som kunde gå in under ett eller flera teman kodade vi detta med dess färg. Detta gjordes först på varsitt håll för att sedan jämförde våra olika kodningar och om det var något som vi hade kodat olika diskuterade vi detta och bestämde sedan vilken kod som passade bäst eller om den helt enkelt inte hörde till något tema alls. Vi upptäckte ganska snart att vissa underteman inte var relevanta för oss, några av dessa gjordes om, vissa togs bort helt och hållet och några slogs ihop och blev till ett tema istället för två olika.

Efter detta kontrollerades kodningen än en gång och när vi var på det klara med att vi hade kodat texten likadant var det dags att sammanställa de olika koderna. Eftersom vi är intresserade av om det finns olikheter mellan könen och om de även behandlas utefter detta så ställdes det upp tabeller som särskilde pojkar, flickor och pedagoger (se bilaga 2). I dessa tabeller gjordes sedan helt enkelt ett streck för varje gång som en kod uppträdde till en pojkes respektive en flickas fördel. I de sammanhang där det gällde både en flicka eller när det inte var helt uttalat vilket kön det gällde så bildades även en kolumn med namnet ”blandat”, dessa streck summerades sedan.

Fler teman

Eftersom det även är intressant och relevant för vår undersökning att se vad för lekar som inspirerar barnen och om detta skiljer sig åt mellan könen, så delar vi i analysen av barnens beteende upp leken i teman efter de platser där leken mestadels utspelade sig. Dessa teman blev då ”byggrummet”, ”ritbordet” och ”blå rummet” och de lekar som kunde inordnas under dessa teman sammanställdes och delades upp i grupper utefter barnens kön, på så sätt visades hur de olika lekplatserna utnyttjades för olika lekar beroende på om det är flickor eller pojkar som lekte där.

5.6 Intervjuer och enkäter

Från intervjuer till enkäter

Som tidigare nämnts skickades, redan i början av observationen, ut informationsblad till föräldrarna med en fråga om vi kunde få intervjuva några av dem i slutet av observationen. Vi fick in många positiva svar på denna fråga och för att få ett jämt antal föräldrar till flickor och pojkar delade vi upp svaren i två högar, en för vardera kön och lottade sedan slumpmässigt ut två enheter ur vardera hög. Vi tyckte att det skulle vara ett lagom antal intervjuer och hade tänkt oss att dessa intervjuer skulle vara något kortare, med några få bestämda frågor som skulle röra barnets hemmiljö, fördelning av det obetalda arbetet och vad föräldrarna hade för arbeten. Dessa typer av frågor är relevanta för syftet med undersökningen eftersom vi här kan få en bild av hur barnets hemmiljö ser ut eftersom den till stor del formar barnen i dess utveckling och syn på saker och ting.

När det var bestämt vilka föräldrar som skulle intervjuas skickade vi ut blanketter med förslag på tider då intervjuerna kunde ske, vi informerade då samtidigt om att intervjuerna skulle ta omkring femton minuter, att de skulle ske på förskolan och att de var helt och hållet anonyma. Vi valde att ha dem på förskolan eftersom det är en plats som föräldrarna känner väl till och att intervjuerna då kunde ske i samband med hämtning och lämning och på så sätt inte ta onödig tid från föräldrarna. Tyvärr fick vi inte in några av de blanketter som vi skickade ut, detta kan bero på att det var Sportlov under just denna tid, därför skickades det ut nya blanketter direkt efter Sportlovet, tyvärr gavs ingen särskild respons nu heller.

Eftersom det inte gavs någon särskild respons när det gällde intervjuer omvandlades de tilltänkta intervjufrågorna till enkäter istället och dessa skickades ut till samtliga föräldrarna med barn på avdelningen Fjärilen och Svalan. De föräldrar som hade syskonpar på dessa

avdelningar fick bara en enkät, responsen blev inte den bästa här heller av de 37 enkäterna som skickades ut fick vi bara svar från 12 stycken, men vi fick göra det bästa av situationen.

Nackdelar och fördelar

Nackdelen med att använda enkäter är att vi inte har någon möjlighet att ställa följdfrågor och vi kan inte heller observera tystnader, kroppsspråk och så vidare, vilket kan ge information som vi inte får av svar på frågorna. Ett annat problem som infann sig var att vissa av frågorna i enkäten missuppfattades av några av de svarande och då inte gav oss den information som vi var ute efter. Det blev även vissa interna bortfall (Esaiasson et al. 2005:269), då några av frågorna inte besvarades alls, vilken kan bero på att dessa frågor varit svårformulerade, detta har vi tagit hänsyn till i analysen av enkäterna. I intervjuer kan sådana fel rättas till eftersom respondenten kan fråga vad som menas och intervjuaren kan förklara vad denna menar.

Men trots dessa problem så fick vi ut mycket relevant information av de enkätsvar som vi fick in, då vi tänkt på att ge den svarande mycket skrivutrymme. Vi undvek vanliga ja och nej frågor, då dessa inte skulle ge oss så mycket relevant information, samt frågor med flera frågor i en, som kan vara förvirrande för den svarande och svåra för forskaren att sammanställa (se bilaga 3). De olika enkätsvaren sammanställdes sedan och användes till största delen i kapitlet om hemmiljöns påverkan i barnens socialiseringsprocess.

Intervju med pedagogerna

För att på ett tydligt sätt få veta vad pedagogerna själva tycker om sin verklighet utfördes även intervjuer med dem, pedagogerna fick själva välja ut tre stycken som skulle intervjuas och det slutade med att det blev två pedagoger från avdelningen Svalan och en från Fjärilen. Intervjuerna skedde en vecka efter att observationen avslutats, detta eftersom vi ville få lite distans till observationsplatsen innan intervjuerna. Syftet med intervjuerna är att få djupare förståelse av pedagogernas uppfattning av flickor och pojkar och för att kunna få större förståelse för fenomen som vi sett under observationen. För att undvika att rakt ut fråga vad de har för uppfattning av flickor respektive pojkar, valde vi att ”klä in” dessa frågor genom att till exempel be dem att beskriva några flickor respektive pojkar på varje avdelning. Frågorna till intervjuerna utformades både efter vad som sågs under observationerna men bestod även av generella frågor om jämställdhet och synen på förskolan ur ett genusperspektiv.

Tanken var att intervjuerna till stor del skulle vara ostrukturerade med bara ett fåtal förutbestämda frågor, detta för att intervjuerna skulle flyta på som ett öppet samtal. Men det visade det sig att vi hade ganska många frågor som vi ville ha svar på så intervjufrågorna blev

i slutskedet mer strukturerade än ostrukturerade (se bilaga 4). Men trots det så flöt intervjuerna på bra och det berodde mycket på att vi kunde frågorna bra utantill och ordningen på frågorna var inte bestämda i förväg utan bestämdes beroende på hur varje intervju utformade sig. Att det var fler förbestämda frågor gjorde i alla fall att fokus hölls på det verkligen relevanta för undersökningen, vilket kan vara en risk då intervjuerna är mer öppna.

Vi var noggranna med att berätta att intervjun var helt anonym och att om de inte ville svara på någon fråga så var det inga problem. Intervjuerna gjordes med en pedagog åt gången och på förskolans kontor, detta gav pedagogerna tillfälle att välja den tid som för dem passade bäst, samt att pedagogerna då fick befinna sig på hemmaplan något som kan göra intervjuerna mindre ”läskiga”. Under de två första intervjuerna satt vi båda med, men den tredje utfördes bara av en av oss på grund av sjukdom. Fördelen att vara två var att båda kunde iaktta hur respondenten betedde sig i form av sitt kroppsspråk och gester i samband med svaren, vilket vi sedan kunde använda oss av i tolkningen av intervjuerna. Nackdelen var att intervjuerna bitvis kändes lite stela och att det kunde bero på att respondenterna kände en slags ”två mot en” situation, något som inte alls uppfattades på samma sätt under den sista intervjun då bara en av oss var med.

Under samtliga intervjuer användes bandspelare och vi märkte att detta var en nödvändighet för att kunna utföra dessa på ett bra sätt. Det skulle nästintill ha varit en omöjlighet att anteckna samtidigt och få med all den information som gavs, det skulle även ha varit störande för pedagogerna i fråga om vi hade suttit och antecknat samtidigt. Bandspelaren gjorde att vi i efterhand noggrant kunde lyssna igenom intervjuerna flera gånger för att få en så korrekt utskrift som möjligt av det som sades, men även av tonlägen, pauser etcetera. Något som kan säga mycket om vad respondenten i fråga tycker om frågan och förtydliga vad denne menar med sitt svar.

6 Resultat och analys

6.1 Miljöbeskrivning

6.1.1 Avdelning Svalan

Avdelningen består av tre rum, som här benämns som byggrummet, det blå rummet och ritrummet. Färgerna i de olika rummen är till största delen könsneutrala, men de är utrustade med leksaker som på ett eller annat sätt stimulerar något av könen mer. Byggrummet består till största delen av ett stort tomt utrymme, förutom ett bord där det finns en rad olika sorters klossar och dylikt att bygga med. Intill detta rum ligger det blå rummet som har en helt annan

form, där är rummet uppdelat i en affärs del, en restaurang del, en del där barnen kan leka hårfrisör, samt en mindre öppen yta där bland annat samlingarna äger rum. I de olika delarna av rummet finns allt som kan tänkas höra till dessa lekar, samt leksaker som relaterar till en hemmiljö och då främst köksmiljön i hemmet, till exempel spis, diskbänk, matserviser etcetera. Ritrummet är ett stort rum och består av flera grupper av bord där barnen kan göra allt från att rita, pyssla, spela spel, lägga pussel och leka med lera.

Runt om på avdelningen sitter det kollage på väggarna som visar barnen i olika leksituationer, dessa bilder visar en tydlig sammankoppling mellan de olika lekrummen och barnens kön. I byggrummet, till exempel, är majoriteten av bilderna på pojkar som visar upp sina byggen som då mestadels består av flygplan, bilar eller någon rymdfarkost. De bilder som här finns på flickorna är färre och visar även andra typer av byggen som till exempel en stol, eller en ram, eller bilder på när flickorna leker med kulbanan. De bilder som istället är uppsatta i det blå rummet är färre och det är ett betydligt jämnare antal mellan pojkar och flickor som figurerar på bilderna, bilderna skiljer sig genom vilka lekar som leks. Trots att barnen leker i samma miljö föreställer bilderna oftast olika lekar, flickorna leker mamma, pappa, barn och pojkarna oftast något som tjuv och polis.

Bilderna stämmer bra överens med vad vi observerade under tiden på förskolan, att de flesta pojkarna tillbringar sin tid inne i byggrummet och många av flickorna trivs bäst inne i det blå rummet och i ritrummet. Även om bilderna illustrerar vad barnen leker så uppmuntras denna uppdelning medvetet eller omedvetet av pedagogerna genom de val av bilder som sätts upp i de olika rummen. I ritrummet sitter det mestadels kollage av teckningar som barnen själva har målat och där är uppdelningen mellan pojkar och flickor jämnare fördelade.

6.1.2 Avdelning Fjärilen

Det första rummet består av en stor fri yta, där det finns gott om plats för att leka med klossar, bilar, lego etcetera. I samma rum men i en avskild del finns en dockvrå med alla tillbehör som behövs för att illustrera en köksmiljö så som en spis, vask och porslin på en hylla. I de andra två rummen finns det ett antal små grupper av bord med plats för barnen att rita, måla, leka med lera och experimentera.

Här syns inte uppdelningen så direkt som på avdelningen Svalan, men den finns, här i form av ”avskärmning” mellan den stora ytan där byggrejnerna finns och den mer strukturerade delen som är uppbyggd som en dockvrå och som till utseendet är avsedd för en viss typ av lek. Även de bildserier som finns här inne är uppdelad efter kön och plats för lek, detta syns direkt tydligt i och med en bildserie som hänger i den del som är avskärmad som dockvrå.

Bilderna illustrerar två flickors lek, när de med dockor innanför tröjorna leker att de är gravida och står i köket och lagar mat. Bilderna här illustrerar den föråldrade och typiska bilden av att kvinnor föder barn och står i köket, det finns här inga som helst bilder på pojkar som leker i denna del av lekrummet.

Både när det gäller avdelningen Svalan och Fjärilen så är möbleringen och valet av bilder säkerligen inget som skett med någon baktanke från pedagogernas sida. Men det är ändå en intressant faktor som kan leda till att barnen får det svårare att bryta de invanda lekmönstren, eftersom de hela tiden ser sig själva i samband med en viss lek. Davies (2003) menar att problematiken är att vi människor då kanske väljer att se på pojkar som ”byggrum- pojkar” och flickor som ”hemvrå- flickor”. På så sätt kopplas barnets kön samman med vissa karaktäristiska drag, här genom att alla flickor tillskrivs egenskapen att vilja leka i hemvrån och pojkarna tillskrivs egenskapen att vilja bygga. I och med tudelningen mellan flickor och pojkar så ser barnet sin identitet och sina möjligheter i motsats till det motsatta könets identitet och möjligheter (Davies 2003:153). Dessa faktorer för med all sannolikhet in pojkar och flickor i olika könsbestämda lekar, som då blir ännu svårare att komma ifrån för barnen.

6.2 Hemmiljön och föräldrarnas påverkan

Bakgrund

Förskolan är en institution som i mångt och mycket följer de normer som finns i samhället i stort, alltså inträffar det som Tilly (2004) kallar för efterlikning (Tilly 2004:107). Detta och det faktum att förskolan är den plats där många barn spenderar den största delen av sin vakna tid, gör den relevant att undersöka, för att se hur reproduktionen av till exempel könsmonster sker hos barnen. Men trots att denna institution är en väsentlig del av detta är det viktigt att inte glömma bort hemmiljön och de vuxnas roll i denna utveckling. Abram De Swaan (2003) menar att alla människor på något sätt är beroende av andra människor för sin överlevnad och detta beroende är starkast hos barn De Swaan 2003:16f). Eftersom det är föräldrarna som barnet till en början är mest beroende av är det intressant att se på föräldrarnas påverkan i den aktuella studien.

Hemmiljön är viktig därför att det trots allt är här som barnet kommer i sin första kontakt med andra människor vilket har en avgörande betydelse för vilken individ de kommer att växa upp till. Den så kallade *socialisationsprocess* ger barnet vetskap om de normer som accepteras i samhället och i och med att barnet sedan blir äldre kommer hon eller han att ta efter dessa (De Swaan 2003:66ff). Denna process tar även Bronwyn Davies (2003) upp i sin

bok *"Hur flickor och pojkar gör kön"*. Hon menar även att de processer ur vilka vi individer uppfattar oss själva är en ständigt pågående process och att människan som individ skapas och omskapas ideligen, genom den mångfald av normer som vi hela tiden tar del av i det sociala livet (Davies 2003:11). Dessa teorier visar på vikten av att ta med hemmiljöns påverkan av barnens socialisering i analysen.

Analys av enkäterna

Analysen av enkäterna visar att av de tolv svarande så var det i tio av fallen kvinnan i familjen som hade svarat, i ett fall var det en man och i ett två hade föräldrarna svarat på enkäten tillsammans, av dessa enkäter så rörde sig det i elva fall av föräldrar till flickor och bara en enkät var inskickad av en förälder till en pojke. Familjerna ser ut att vara uppbyggd som en så kallad "kärnfamilj" med mamma pappa och syskon, bara två av de svarande har svarat att det inte finns något mer syskon, men i alla familjer finns en mamma och pappa som verkar leva tillsammans (se bilaga 3). I de flesta familjerna hade föräldrarna ganska högt uppsatta poster och "välbetalda" arbeten, så som olika typer av chefsjobb, revisor, arbeten inom data branschen etcetera. Av de tjugofyra föräldrarna var det bara en som arbetade som lärare, en som sjuksköterska och en som studerade, av dessa var alla kvinnor.

När det gäller hämtning och lämning av barnen samt när det gäller vem i hemmet som står för matlagningen är det en jämn fördelning mellan föräldrarna. Den stora skillnaden uppstår i frågorna när det gäller vem som sköter städningen och tvätten i hemmet samt barnens klädinköp, då är det övervägande kvinnorna som sköter detta, i elva fall skötte kvinnan inhandling av kläder och i ett fall gjordes detta av båda. I motsats är det övervägande männen som sköter reparationen av bilen och hemmet, en kvinna har då svarat att, citat: "jag tar hand om barnen då". Om det är denna bild som barnen hemifrån får med sig är det inte konstigt att barnen associerar vissa företeelser och egenskaper som typiskt manliga eller kvinnliga och då lär sig leva efter dessa beroende på om de är flickor eller pojkar.

Hur familjen ser ut och hur de vardagliga sysslornas fördelas påverkar självklart barnens syn på vad en man och en kvinna är och vad de bör syssla med. Då föräldrarna själva agerar utefter samhällets förväntningar på män och kvinnor och intar dessa stereotypa roller, blir det för barnet tydligt att man och kvinna är två helt olika kategorier som är varandras motpoler, här uppstår alltså det som Tilly (2004) kallar för kategoriella par (Tilly 2004:17). Då barnen agerar som föräldrarna kommer de som en följd av människors förväntningar att gå in i kategorin som pojke eller flicka. I de beskrivningar som föräldrarna fick göra av flickor respektive pojkar i enkäterna (se bilaga 3), visas att det i flera fall är så att beskrivningarna

skiljer sig stort mellan flickor respektive pojkar. I frågan om vilka egenskaper som den svarande förknippar med pojkar nämns det ett flertal gånger att de ses som mer fysiskt aktiva och att de är mer framåt och tar mer ”naturlig” plats än vad flickor gör. Det nämns även att de sysslar med våldsammare lekar och att det är mer högljudda och har mer spring i benen än flickor. I frågan om vilka egenskaper som den svarande förknippar med flickor används istället ord som att det har mjukare och lugnare lekar, de är omtänksamma, pyssliga, tidigt utvecklade, försiktiga, avvaktande, ”duktiga”, kloka etcetera.

Här syns det att många föräldrar ser olika på pojkar och flickor och tillskriver dem på så sätt helt olika egenskaper och färdigheter och eftersom det är föräldrarnas åsikter så överförs säkerligen dessa medvetet eller omedvetet på barnen. I och med den olika beskrivningen av pojkar och flickor så uppstår det medvetet eller omedvetet även olika förväntningar på barnen beroende på deras kön. Dessa förväntningar är inget som barnen reflekterar över, utan det är något som bara är så. De Swaan (2003) kallar dessa för *specifika förväntningar*, eftersom det är förväntningar som kopplas samman med en viss roll och i detta fall rollen som flicka eller pojke (De Swaan 2003:36). I både undersökningen *Tittmyran och Björntomten* (2003) och i Annika Månssons (2000) avhandling syns denna olikhet i de vuxnas beskrivningar av barn. I *Tittmyran och Björntomten* tillskrivs flickorna egenskaper som hjälpsamma och pojkarna som några som störde och bråkade (Wahlström 2003:3). I Annika Månsson (2000) studie visade hon att flickorna beskrivs som förnuftiga, kunniga, känsliga och dominerande och pojkarna som behövande, aktiva, roliga och busiga (Månsson 2000:177ff). Davies (2003) menar att genom att vuxna i sitt umgänge med barn utgår ifrån att de är antingen flickor eller pojkar och genom att tillskriva dem olika egenskaper lär dem de diskursiva praktiker som gör dem till antingen män eller kvinnor och som de sedan själva kan använda för att bygga upp sin identitet på samma sätt (Davies 2003:10).

6.3 Pedagogernas behandling av barnen

6.3.1 Positiva kommentarer

När det gäller de positiva kommentarerna ligger det största intresse att se om det skiljer sig på vilket sätt pedagogerna ger positiv respons till flickor och pojkar, eftersom det sätt som vi människor bemöts på även formar oss. Positiva kommentarer innefattar även då pedagogerna pratar generellt om flickor och pojkar eller när det ges positiva egenskaper till en flicka eller pojke i en saga. Detta eftersom pedagogerna då visar att de tilldelar könet vissa egenskaper som senare överförs på barnen, medvetet eller omedvetet, i och med att pedagogerna

behandlar barnen utefter sina egna åsikter om pojkar och flickor. De positiva kommentarerna behöver med andra ord inte vara direkt riktade till en person (se bilaga 1). Följande situation illustrerar bra hur pojkar för det mesta bemöts med positiva kommentarer i form av att betona färdigheter som till exempel snabbhet.

Pedagog till pojke: ”X du som är så snabb kan gå och klä på dig [...] nu vill jag att du klär på dig på det snabbaste sättet [...] bra Y att du är så snabb”

I just denna situation var det så att några av pojkarna inte gjorde som de blev tillsagda, för att få dem att klä på sig användes då ordet snabb ett flertal gånger för att peppa pojkarna att göra detta. Orden var då uppmuntrande och inte tillsägande, att klä på sig blev till en slags tävling där den snabbaste var bäst. Det finns flera liknande situation när pedagogerna poängterar styrka och duktighet för att få pojkarna att göra något och här följer ett exempel när en pedagog ber en pojke städa:

”X du som är så stark kan väl bära lådan dit bort?” X svarar nej och pedagogen vänder sig då till en annan pojke som står där och säger: ”Men Y du som är så stark då?”

Detta sågs aldrig hända i situationer då flickorna ombads att städa eller göra något, känslan som ofta infann sig var att det kändes mer självklart att flickorna skulle vara duktiga att städa och att det var mer acceptabelt om en pojke dröjde med detta och pedagogerna fick tjata lite på dem. Detta kan kopplas till en annan av de förväntningar som De Swaan (2003) talar om nämligen *delade förväntningar*. Här vet både flickorna och pojkarna vad som förväntas av dem och pedagogen i interaktionen med barnet vet samtidigt vad hon kan förvänta sig av barnet (De Swaan 2003:36). När barnet då uppträder på det sätt som förväntas av henne eller honom blir förväntningarna till så kallade *själbekräftande förväntningar* (De Swaan 2003:39). Dessa beteenden är inget som finns hos barnet från födseln utan utvecklas under tiden barnet får reda på vilket beteende som uppskattas av dem och vilket som inte gör det. Det var flera tillfällen då det var tjat även på flickorna, det var inte så att de gladeligen sprang iväg och städade, men de uppmuntrades aldrig att städa genom positiva kommentarer i form av att tillskrivas egenskaper som snabb eller stark, utan då användes istället kommentarer som till exempel ”du som är så snäll” för att få flickorna att städa.

I boken ”*Förskolan i ett samhällsperspektiv*” betonar Sven Persson (1998) att språket är en viktig aspekt på hur ett barns självbild utvecklas. Ett exempel som han tar upp är att när ett

barn upprepade gånger får höra sitt namn i samband med en positiv kommentar eller positiv kroppskontakt inte bara lär sig att det är hennes eller hans namn utan kopplar även ihop det till något som är positivt (Persson 1998:83). När det då används olika verbala ordval till flickor respektive pojkar från pedagogernas sida så påverkar detta barnens självbild och de börjar tillskriva sig själva de egenskaper de hör i samband med sitt namn. Om pojkarna oftast möts av kommentarer som snabb och häftig och flickorna av fin och duktig så lär de sig att se på sig själva som detta och de kanske utesluter de andra egenskaperna i sitt sätt att se på sig själva. Detta kommer i så fall till stor del att påverka hur de även i framtiden kommer att se på sig själva och både lyfta fram dem i situationer som stämmer överens med sin egen självbild men även hämma dem i situationer när de inte tycker att deras självbild passar in. Det är då inte särskilt konstigt att pojkar och flickor ser på sig själva som olikheter när de möts av detta i sin vardag.

6.3.2 Kroppskontakt

Rubriken kroppskontakt innefattar både negativ och positiv kroppskontakt som pedagogerna riktat till barnen. När det gäller negativ kroppskontakt så infaller detta i kontakten med pojkar och då oftast som en förstärkning av en tillsägelse, inte vid ett enda tillfälle har detta inträffat i en kontakt mellan någon pedagog och en flicka. Pedagogerna har även ägnat pojkar positiv kroppskontakt mer än dubbelt så många gånger som till flickorna (se bilaga 2), detta är intressant eftersom undersökningen till synes visar på att flickorna har mer ”kontakt” med pedagogerna. De befinner sig närmare dem, har längre konversationer med dem och visar ett större engagemang att vara med och hjälpa till i olika typer av pyssel som anordnas tillsammans med pedagogerna. Detta bekräftas även av de intervju svar vi fick när vi frågade om pedagogerna tyckte att det fanns en skillnad i flickors och pojkars beteende i form av kroppskontakt, en av pedagogerna svarade då:

”Där är ju flickorna övervägande, att dom sök mer kroppskontakt så och kramar och det [...] men pojkar kanske kommer när vi läser sagor och så där för då känner man att det är acceptabelt eller vad man ska säga, och inte så genant och söker kontakt då. Eller då de vill bli tröstade eller behöver hjälp med nån konflikt eller nånting. Men annars spontant så är det nog mest tjejer som kommer fram så där och kramar [...]”

Även en annan pedagog har en liknande uppfattning om pojkar och flickors vilja till kroppskontakt, att pojkarna näst intill är rädda för denna och att flickorna mer söker efter den. Detta stämmer då inte riktigt överens med det som observerats, pojkarna har dock i mindre

grad själva sökt kroppskontakt med pedagogerna men ändå fått den och flickorna som istället sägs söka denna kontakt, inte får den särskilt ofta. De tillfällen då det har observerats att flickorna fått positiv kroppskontakt från pedagogerna är i situationer när de verkligen är ledsna eller har gjort sig illa. Pojkarna får oftare ta del av sådant mer spontant och i förbifarten, som till exempel genom att en pedagog kan ruska om i en pojkes hår när han går förbi eller kittla honom i förbifarten, då utan att säga något, utan bara ett sätt att ge pojken uppmärksamhet.

6.3.3 Uppmaningar

Temat uppmaning innefattar i mångt och mycket situationer då pedagogerna säger till barnen att göra eller inte göra något. Det intressanta är att se att uppmaningen skilde sig stort, både i antalet och i form av vilka ord, tonlägen etcetera som användes beroende på om den riktades till en pojke eller en flicka. De flesta uppmaningarna gäller generellt städning och här syns skillnaden genom att det till exempel oftare är flickor som blir direkt tillsagda att städa och då för det mesta gör det utan krångel. När det gäller pojkarna så är det som vi tidigare nämnt oftare som pedagogerna får upprepa att de ska städa och uppmaningen blandas ofta in i meningar av olika slag, dels som vi tidigare nämnt, att pojkarna ofta uppmuntras med positiva kommentarer. Men de kan lika ofta ske i samband med att pedagogerna poängterar hur jobbiga pojkarna är när de inte städar och att de "hotas" med att inte få vara kvar att leka om de inte städar. De finns även ett flertal tillfällen då uppmaningarna lindas in i meningar så att städningen näst intill blir till en lek, samtidigt som de beröms och får känna sig duktiga.

Skillnaden ter sig alltså på så sätt att pedagogerna oftare lindar in uppmaningar som gäller städning med antingen negativa eller positiva kommentarer för att städningen ska göras när det gäller pojkar. Medan när det gäller flickor så är det helt enkelt bara en uppmaning, något som helt enkelt ska göras utan att ifrågasättas och som oftast inte heller ifrågasätts, flickorna får däremot mer beröm efter att själva städningen är gjord. Genom detta använder sig pedagogerna av de normer och stereotyper vad det gäller kön som finns i samhället för att få barnen att agera på det sätt som de vill. De använder med andra ord *den generaliserande andre* för att få den effekt hos barnen som de är ute efter och samtidigt reproduceras synen på kön (Tilly 2004:107). Barnens reaktioner blir utifrån det att flickorna oftast städar utan att ifrågasättas för att det förväntas av dem, medan det i pojkarnas fall nästan förväntas av dem att det ska behöva tjas på dem för att de ska börja städa och då är det mer accepterat att de inte börjar städa direkt utan de väntar tills de blir tillsagda en eller flera gånger.

Uppmaningar förekommer även vid tillfällena som inte har med just städning att göra och även då skiljer sig pedagogernas uppträdande gentemot flickor och pojkar. Återigen så tillskrivs pojkarna vissa egenskaper för att de ska göra som de blir tillsagda, ett exempel är vid ett tillfälle då barnen ska klä på sig och gå ut, en av pedagogerna säger då:

”Nä ordentligt X [...] du lovade att du skulle gå och klä på dig på det bästa sättet [...] hur tror du att det känns när du gör så här /.../ hur känns det för dig när någon inte gör som den lovar?” Pojken svarar: ”Det känns jättebra” Ännu en pojke lägger sig i: ”Det känns jättebra!” Pedagogerna svarar denna: ”Nu pratar jag med X, du kan gå och klä på dig [...] du som är så snabb kan gå och klä på dig.” Ute i hallen säger pedagogerna till pojkarna: ”Nu vill jag att ni klär på er på det snabbaste sättet, bra X att du är så snabb!”

Här används både skuld, för att pojkarna inte klär på sig, och efter en stund även positiva kommentarer, i form av snabbhet, för att pojkarna ska klä på sig. Något sådant observerade vi inte någon gång då det gällde flickorna, utan även här var det mer ett konstaterande att det skulle göras och oftast skedde även detta, i de undantagsfall som vi observerade att en flicka inte klädde på sig kommenterades det istället med att hon skulle komma sist, eller inte hinna vara ut med sina kompisar. Dessa kommentarer påverkar istället flickornas självbild på ett negativt sätt och att de förlorar något på att inte vara tillräckligt snabba, här rörde sig inte kommentarerna, till skillnad mot pojkarna, om att flickan skulle klä på sig för att hon som egenskap var snabb. Pojkarna blir även oftare än flickorna tillsagda att inte springa och att vara tysta eller hålla ner ljudnivån. Det är även ofta som ordet ”inte” figurerar tillsammans med ordet pojke eller en specifik pojkes namn, något som istället kan ge pojkarna en negativ självbild.

Davies (2003) menar att genom att använda en speciell språklig form till barnen så konstrueras en situation som kopplar samman barnets beteende med dess könstillhörighet. Beteendet börjar då istället att ses som en egenskap för det ena eller andra könet (Davies 2003:28). Vi har här sett att uppmaningarna ofta förstärks av både positiva och negativa kommentarer eller någon slags kroppskontakt och att denna uppmärksamhet oftare riktar sig till pojkar än till flickor, detta visar då på en viss olikhet mellan behandlingen av flickor och pojkar. Liknande situationer ses i Wahlströms (2003) undersökning där det uppmärksammats att en pojke kunde få höra sitt namn tillsammans med något negativt upp till 75 gånger under en timme, vilket helt självklart påverkar barnets självbild (Wahlström 2003:14).

6.3.4 Styrdd lek

Det är inte ofta som pedagogerna styr in barnen i olika lekar utan mestadels är leken i form av så kallad fri lek, detta beror på att den aktuella förskolan jobbar enligt Reggio Emilia som enligt förskolans verksamhetsplan innebär att:

”Vi utformar vår verksamhet med barnen. Det är barnens intresse som styr vilken väg vi väljer /.../ att synliggöra barnet, dess förutsättningar och förmåga. Att forma en miljö utifrån de barn vi har, där delaktighet och med ansvar ligger som grund i utvecklingen av den pedagogiska verksamheten”. Vidare skrivs: ”Vi sätter stort värde på att låta barnen leka, både själva och med oss pedagoger i organiserade lekar. I sina egna lekar får barnen utrymme att själva styra sin lek och låta fantasin flöda. Vi pedagoger finns till hands och är närvarande.”

(Verksamhetsplan från förskolan).

I citatet nämns att pedagogerna till viss del arbetar med organiserade lekar något som vi har valt att kalla styrdd lek, dessa innefattar oftast hela eller en viss del av barngruppen. Oftast sker detta i och med att en utflykt görs eller att barnen får experimentera med något som kräver en vuxens inblandning. Det är även inom dessa organiserade lekar som barnen leker och umgås i heterogena grupper, vilket annars händer relativt sällan, detta kommer att tas upp närmare i analysens senare del som rör barnens beteenden. Temat styrdd lek innefattar även de tillfällen då pedagogerna av någon anledning ger barnen olika lekalternativ, det intressanta här är att dessa ofta skiljer sig åt genom att pojkar erbjuds typiska ”pojklekar” och flickor typiska ”flicklekar”. Det finns flera situationer då detta bekräftas, ett exempel är när några flickor från Fjärilen tillsammans med en pedagog kommer in på Svalan för att leka. Pedagoggen går då med de tre flickorna i släptåg igenom ritrummet och stannar mitt i det blå rummet och visar affären och restaurangen och de olika sakerna som barnen där kan leka med. Hon har inte något intresse att visa dem byggrummet som är det intilliggande rummet, genom detta beteende begränsas flickorna och de tas ifrån chansen att bli uppmärksammade på de byggsaker och lekalternativ som finns i byggrummet.

Vår uppfattning är att det är just därför att de är flickor som de inte visas in i byggrummet för att det anses vara pojkarnas plats att leka och att flickorna inte har något intresse av det, här tillskrivs barnen återigen vissa egenskaper på grund av könet. Till kategorin som flicka har det på detta sätt tillskrivits att det inte är lämpligt för flickorna att bygga i byggrummet och ytterligare en faktor i gränslinjen mellan könen har skapats (Tilly 2004:19). Men om flickorna inte får möjlighet att utforska de byggleksaker som finns, är det även svårt för dem att bli intresserade och tycka att det är roligt att leka där. Om en flicka har ett intresse av att leka i byggrummet och en situation som denna uppstår kan hon bli hämmad,

eftersom hon kan tro att det är olämpligt att vilja leka där och genom att hon bara visas det blå rummet så tillskrivs hon på något sätt rollen att vilja leka där och ingen annanstans. En liknande situation uppstod när samma pedagog gav förslaget att några av flickorna kunde gå och leka med dockskåpet, när detta inte gillades tog hon med sig dem för att spela ”familjepusslet”. Detta spel innehåller en rad olika delar som ska kopplas samman till en familj och ett hem, med delar som till exempel mamma, pappa, barn, barnvagn, hus, sängar etcetera. Två gånger erbjuds här typiska ”flicklekar”, när inte dockskåpet var populärt, erbjuds flickorna direkt en ny lek som har med hem och familj att göra. Det är även intressant att se på är det som följer i denna situation, en pojke går runt ringen med flickorna och pedagogen och ser inte ut som om han inte har något att göra, han klappar alla på huvudet när han går förbi dem, för att få kontakt med gruppen, men pedagogen säger bara lite irriterat: ”Men snälla X om du inte har nåt att göra får du hitta på nåt att göra, du kan inte gå och klappa oss i huvudet.” Ännu en pojke kommer och tittar nyfiket och börjar klart och tydligt förklara hur pusslet ska vara. Varken pedagogen eller flickorna ger någon respons och inte heller denna pojke släpps in i leken, här känns det som om det är pedagogen som sätter stopp för att pojkarna ska släppas in i leken, genom att inte tillfråga dem om de vill vara med. Här sker en omvänd situation till den som förut nämndes om flickorna som visades det blå rummet, här verkar det som om pojkarna inte släpps in i gruppen på grund av att de är pojkar och då inte anses ha ett intresse av den leken.

Detta visar på samma sak som Wahlström (2003) tar upp i sin undersökning, att flickor och pojkar berövas vissa egenskaper och då även förmågan att utveckla dessa på grund av sitt kön, genom att de utesluts ur den kategori som står i motsats till dem själva (Wahlström 2003:8). Även i Annika Månssons studie (2000) visar att flickorna och pojkarna ändrar sitt beteende då leken är pedagogstyrd, flickorna tar och får mindre uppmärksamhet av pedagogerna medan pojkarna både tar och får mer uppmärksamhet (Månsson 2000:150). Hennes studie visar på pedagogernas inverkan på barnen och där deras förväntningar på barnen spelar stor roll för hur barnen agerar.

Ett annat exempel på styrd lek är när en pojke från Fjärilen kommer in på Svalan, en pedagog erbjuder honom direkt att bygga pussel samtidigt tar hon fram ett pussel med brandmän på och ett annat pussel med bilar på och visar för pojken och ber honom att välja ett, han väljer pusslet med bilar. Här erbjuder pedagogen pussel som enligt de normer som finns i första hand brukar kopplas samman med pojkar och män, inget av de andra pusslen som till exempel föreställer nallar, figuren Babar etcetera erbjuds och pojken får då inte heller det egna valet att välja något annat pussel. Han begränsas på så sätt till valet att välja det som

anses vara mest passande för en pojke att bygga och han hindras då från att välja ett annat pussel eftersom han kan tro att detta anses vara ”fel”.

Liknande situationer uppstår under den tid som observationen gjordes, ett flertal gånger blir pojkarna visade in i byggrummet och flickorna till ritbordet eller till det blå rummet, bara i ett fåtal fall blir pojkarna visade till ritbordet och inte en ända gång observeras det att flickorna direkt erbjuds att leka i byggrummet. På så sätt placeras flickor och pojkar in i olika kategorier genom att de tillskrivs olika egenskaper och intressen och pedagogerna lägger på så sätt in regler och normer för barnen om vad de i enlighet med sitt kön bör och inte bör göra. Pedagogerna använder sig åter igen av samhällets normer och värderingar om hur flickor och pojkar ska vara och konstruerar och reproducerar på så sätt könsskillnaderna (Tilly 2004:100). Detta sker säkerligen mest per automatik från pedagogernas sida men när barnen ideligen erbjuds detta är det svårt att bryta dessa mönster som mångt och mycket uppkommer på grund av barnens av kön. Att dessa olika förväntningar omedvetet styr människans handlingar och att de olika rummen och lekplatserna ibland associeras med en viss typ av kön bland vissa pedagoger, kan illustreras av följande citat från en av pedagogerna i personalrummet:

”Men ibland säger man liksom, killar gå och bygg, tjejer sätt er och rita, eftersom man inte orkar och man vet att det är det som de tycker är roligt /.../ och ibland säger man tjejer lek i dockvrån och killar gå och bygg och då tänker man, ops vad sa jag, nej byt förresten.”

Dessa exempel visar på att pedagogerna själva påverkar barnen i deras val av lek och att de på så sätt hjälper till att befästa könsbestämda lekar och roller hos barnen. Detta stämmer inte överens med hur pedagogerna själva ser på detta, då de i intervjuerna har svarat att de inte tror att de påverkar barnen i deras val av lek. Ett av svaren vi fick på denna fråga löd som följer:

”Nej fri lek absolut inte /.../ inte individuellt liksom att du ska gå dit [...] eftersom vi jobbar Reggio inspirerat så är det fritt val vad dom ska, att dom ska ha tillgång till vad de vill”

Här märks tydligt att pedagogernas beteende är djupt rotade och mest går på rutin eftersom de själva inte anser sig påverka barnen i deras lek, men att detta talar emot fenomen som observerats. Det är viktigt att här tänka på att det kanske inte är alla pedagoger som påverkar barnen i lika stor utsträckning, eftersom de alla är olika individer.

6.4 Barnens interagerande

6.4.1 Konversation

I barnens interagerande är det intressant att se på vilket sätt och i vilken omfattning de konverserar samt vad konversationerna innehåller och om detta skiljer sig mellan pojkar och flickor. Konversation innefattar de samtal som pågår i flera led eller där det tydligt framgår att det är en konversation (se bilaga 1). Enligt resultatet av kodningen av observationen så är det väldigt lika i antal konversationer, pojkarna konverserar något mer med pedagogerna. Det som skiljer sig är att pojkarna främst talar med pedagogerna för att de vill ha hjälp med något eller för att berätta saker som rör dem själva. Flickor konversationer varade mycket längre än pojkarnas, med mer innehåll och frågor om saker och ting, detta bekräftar på ett sätt att vi under observationen uppfattade flickorna som mer konverserade. Då vi ser till hur ofta barnen konverserar med varandra är det stor skillnad, det är sällan som konversationerna går mellan flicka och pojke, eller tvärtom, däremot är flickor mest aktiva när det gäller konversationer mellan varandra.

Flickornas konversationer sker ofta runt ritbordet i form av att de berättar för varandra vad de ritar, syr eller pysslar med, ibland mycket ingående och beskrivande. De använder även konversationer för att illustrera sina rollekar när det till exempel gäller lekar som mamma, pappa, barn. Konversationerna är då långa och har en ”verklig” grund som främst rör den illustrerade familjen och efterliknar ”riktiga” situationer som händer i hemmet, de har gäster, de lagar mat, reser bort och så vidare. De ord som oftast figurerar bland flickorna när de pratar med varandra eller ska beskriva något, är till stor del ”fin” eller ”söt”. Samma ord som vi tidigare har sett används som ett beskrivande ord av flickors egenskaper i föräldrarnas enkät svar, här syns då en koppling mellan de ord som de vuxna använder för att beskriva en flicka och de ord flickorna själva väljer att använda. Det verkar kunna stödja, peppa och hjälpa varandra på ett annat sätt än vad som framkommer att pojkarna gör och ger även varandra komplimanger som oftast gäller varandras teckningar och utseende. De dialoger som främst rör sig runt ritbordet har betoning på rosa, prinsessor och annat som de på olika sätt kopplar samman med det feminina och som visar på hur de identifierar sig med detta. Ett exempel på detta ser vi då en av flickorna sitter och ritar och beskriver sin teckning:

"alla mina prinsessor är regnbågsflickor för dom har de färgerna, prinsen ska också vara regnbågspojke fast ska ha regnbågsblått och svart [...]bara flickor kan ha rosa kläder och flickor kan ha blått om det är jeans eller blå klackskor". En annan flicka säger då: "Ja bara tjejer kan ha rosa".

Citatet visar tydligt att de påverkas och skaffar sig riktlinjer i hur en flicka ska vara och se ut utifrån deras bilder av det feminina, dessa riktlinjer är ganska tydliga och klara hos barnen och verkar nästan som om de vore regler för dem. Något som de uppfattat utifrån att ha sett på hur deras verklighet ser ut och det är ett uttryck för hur de har tolkat hur flickor och pojkar ska vara. Detta kan återkopplas till Davies (2003) och hennes resonemang till de olika diskursiva praktikerna som vi människor använder oss av i vår kommunikation med andra människor. Hon menar att dessa hjälper oss att positionera oss som antingen män eller kvinnor i samhället, en process som enligt henne tillskriver oss både inre och yttre egenskaper (Davies 2003:28f). I citatet visar flickorna tydligt att det vet precis vilka yttre egenskaper som hör till en kvinna och som då samtidigt inte hör till en man och det verkar viktigt att understryka detta i deras konversation. De olika egenskaperna som anses höra till män och kvinnor både befasts och upprätthålls i och med detta.

Flickorna använder även konversationen till att ta kontakt och få uppmärksamhet från oss, detta genom att fråga oss frågor om vad vi gör där, vad vi heter etcetera. De berättar gärna i sin tur om vad de heter och om deras familjer, aktiviteter och är i regel mer pratsamma med oss än vad pojkarna generellt är. Detta kan bero på att vi är kvinnor och att flickorna känner då mer gemenskap med oss än vad pojkarna gör och att de då inte har samma intresse av att prata med oss. Detta bekräftades även av de intervjuvar vi fick när vi frågade om pedagogerna trodde att både pojkarna och flickorna kunde identifiera sig med dem på samma sätt, svaren blev att de inte trodde det och att flickorna på ett sätt hade lättare för det än pojkarna (se bilaga 4). Det var oftast samma två, tre pojkar som aktivt konverserade med oss och då främst genom att be oss om hjälp i olika situationer. Med de övriga pojkarna skedde ingen direkt konversation, om inte vi frågade om något varpå svaret då oftast var kortfattat och lite mumlande.

Pojkarna konversation med varandra sker oftast i samband med att de leker med sina byggen, konversationen skiljer sig här från flickornas genom att den inte är förankrad i verkligheten på samma sätt, utan den ges i en mer ”vild” fantasi med egengjorda ord. Pojkarnas beskrivningar av både sig själva och saker i allmänhet skiljer sig från flickorna genom att betoningen och ordvalet ofta ligger på att han ser sig själv som jätteduktig, det som byggs är jättestort, jättesnabb, jättecool eller jättebra. Ett citat som visar detta är när några pojkar för en diskussion om hur de bygger:

"Kan du bygga så här stort?" Samtidigt som han håller ut armarna så mycket som han kan. En annan pojke säger då "Stor som hulken". En till pojke kommer då in i diskussionen och säger "ända upp till rymden". En pojke

säger "tänk om vi har världens största laser och världens största laser som är större än alla planeterna"

Pojkarnas försöker ofta att överträffa varandra i leken, om någon säger att en sak är bra, så säger nästa pojke att hans karaktär är bättre, starkare, farligare eller liknande, leken verkar på så sätt ofta tävlingsinriktad, något som inte alls syns på samma sätt i flickornas lek.

6.4.2 Gruppuppbyggnad

Barnen delar i interaktionen med varandra in sig i olika grupper på förskolan och eftersom leken är en central roll i att förstå barnen och deras agerande, har vi även observerat hur de grupperar sig i denna. Barnens lekar ter sig främst i form av, rollek, bygglek och att barnen ritar, därför har vi också valt att analysera leken i dessa former. Det är i väldigt stor grad homogena grupperingar när barnen leker och interagerar med varandra och då barnen tillfrågas om var de vill leka säger de flesta flickorna att de vill rita eller leka mamma, pappa, barn, när detta gäller pojkarna är det nästan uteslutande bygglekar som gäller för dem.

Flickornas gruppuppbyggnader ter de sig oftast i mindre grupperingar om två och två, men det förekommer även att de är flera, särskilt när de leker rollekar. Flickan som i leken mamma, pappa, barn tar den åtrådda rollen som mamma är den som bestämmer mest i denna lek. Pojkarna leker oftare i stora grupper där det i denna grupp kan finnas mindre uppdelningar på två och två, både när det gäller att bygga och att rita så är detta oftast något som görs enskilt men i kontexten av en större grupp av barn. Pojkarna leker i regel mer aktiva, våldsamma och fartfyllda lekar av många olika typer medan flickornas lekar ter sig mindre aktiva och våldsamma och inte är lika varierade. Detta kan återigen bero på de olika förväntningarna som finns på flickor och pojkar, flickor anses i större grad vara lugna och pojkarna mer aktiva om vi ser till de beskrivningar som har gjorts bland annat i Månssons (2000) undersökning. Även om detta beteende inte från början finns hos barnet i fråga så utvecklas det just därför att människorna runtomkring barnet beter sig på ett visst sätt mot det och på så sätt uppmuntrar och "berättar" hur ett accepterat beteende ser ut. (De Swaan 2003:39). Pojkarna leker även ofta på ett sådant sätt som de vet att de inte ska göra för pedagogerna, som att hoppa från bord till exempel. Här kan åter den olika synen på flickor och pojkar avgöra vad som tillåts att göra av de olika könen, pojkarna ses som regel mer busiga, med spring i benen och tillåts då i större grad att fara omkring.

Heterogena grupperingar inträffar inte särskilt ofta och när det sker är det som tidigare nämnts oftast i form av så kallad styrd lek, barnen har då alltså inte själva valt att leka tillsammans. De gånger som pojkar och flickor på eget initiativ väljer att leka med varandra

sker i form av att de spelar spel eller lägger pussel tillsammans. När flickorna som några fåtal gånger rör sig inne i pojkarnas egentliga territorium, byggrummet, bygger de i regel andra saker än pojkarna. När pojkarna bygger stora rymdfarkoster och bilar som rent bildligt inte riktigt ser ut som en bil, bygger flickorna oftare saker som till exempel stolar, tv skärmar med publik framför och de bilar som byggs ser ut som bilar. Här syns tydligt det som Wahlström (2003) observerar i sin undersökning, att trots att både flickorna och pojkarna leker i samma rum och till synes leker samma lek, är dessa två grupper från skilda världar (Wahlström 2003:14). Det är som om det är en osynlig vägg som skiljer grupperna av flickor och pojkar åt. Men det finns situationer då barnen går emellan dessa homogena världar också, ibland tar sig flickorna in i pojkarnas lek och de verkar då även vilja bli erkända av pojkarna och de visar upp sina byggen för att få respons från pojkarna.

Ett exempel på detta är när en flicka visar upp sin bil för en pojke och säger: "Vill du inte se bilen?" Pojken: "Jag såg den." Flickan: "Ska jag bygga mera på eran?" Pojken: "Du får det." Här tar sig flickan in i pojkarnas lek med Supersonos, genom att hon börjar en "legitim" konversation med pojken, som genom att svara, erkänner henne i leken. Davies (2003) diskuterar detta i sin undersökning och menar att ett barn måste veta om de olika strukturerna som gäller för en viss lek för att bli insläppt i denna. Hon menar vidare att det kan vara svårt för en flicka att ta sig in i en lek som har strukturen av något som ses som traditionellt maskulint (Davies 2003:54f). Men här klarar flickan att ta sig in i gruppen genom använda att använda sig av vissa hjälpmedel, nämligen bilen och den typ av konversation som används av pojkarna i leken.

Det syntes dock ibland vara svårt för barnen att bli accepterad att komma in i en lek som annars är väldigt homogen och ofta stämplad som pojk- eller flicklek. Ett exempel på detta är då en flicka och tre pojkar leker tjuv och polis och flickan inte verkar delta så mycket i leken utan har en mindre viktig roll än pojkarna. Flickan få då frågan om vilka som är vilka och hon svarar: "Killarna är tjuvar och jag är bara människa." Här har flickan inte lyckats ta sig in och bli erkänd i leken, kanske just på grund av att hon inte lyckats utläsa strukturen i leken och som Davies (2003) menar har hon här inte lyckats visa att hon är en person som kan upptas och passas in i gruppen (Davies 2003:Ibid). Dessa svårigheter att ta sig in i det motsatta könets lekar beror till stor del på att pojkar och flickor i dagens samhälle, som tidigare sagts, är avgränsade kategoriella par, inte ett kontinuum, där könen är klart avgränsade och ställs som motpoler till varandra (Tilly 2004:17). Att vara medlem i den ena kategorin innebär då att du utesluts från den andra, detta gör att barnen kan uteslutas från tillträde till olika lekar på grund av deras kön och barnen i en kategori utnyttjar även dessa gränslinjer mot barnen från den

motsatta kategorin för att få resursen, som även kan ge en känsla av makt. En av pedagogerna menar detta genom att hon försöker få barn som vill vara med i en lek att bara smyga med i leken genom att ta sig en roll och inte genom att fråga om man får vara med. Hon säger:

”[...] och att man försöker hjälpa dom att inte gå och fråga ’får jag vara mä’ utan att dom ska lära sig att titta efter vad dom andra leker så kan man gå dit [...] för då ger man inte kompisarna chansen att säga "nej du får inte vara med". [...] För oftast så säger dom ju nej för att det är lite den här maktkänslan. Fast dom egentligen vill ha en med.”

6.4.3 Rollekar

Genom att se till barnens agerande av olika roller får vi reda hur de ser på dessa roller. Flickorna är de som främst leker rollekar och agerar och imiterar då främst andras beteenden utifrån roller de känner till i deras närmiljö. Flickornas rollek består oftast av en mamma, pappa, barn lek och där utgör rollen som mamma eller flickbarn nästan hälften av de spelade rollerna. I leken förs det ofta en livlig konversation om typiska situationer som kan inträffa i en hemmiljö och de leksakerna används i syfte att bilda ”verkliga” situationer från just denna miljö. Då flickorna spelar mammor är de medvetna om sin klädsel genom att klä ut sig med väskor och accessoarer, deras roll är att uppfostra sina barn, laga mat, handla och städa, detta är alltså deras bild av hur en mammas roll i vardagen ser ut. Det är dock väldigt sällan som en pappafigur är med i leken, det är faktiskt aldrig någon flicka som spelar en manlig roll överhuvudtaget och då detta någon gång föreslås uppstår stort motstånd. Den enda gången pappan nämns i flickornas rollekar är i detta exempel:

Mamman frågar sin dotter: ”När kommer du hem?” Dottern: ”Imorgon klocka åtta.” Dottern speglar sig många gånger i spegeln på väggen, kollar hur väskan sitter i spegeln, drar håret bakom öronen och fixar med sitt diadem, hon bär runt på flera väskor samtidigt. Mamman ringer igen: ”Du skulle komma hem nu”. Dottern ”okej” och ringer igen: ” Hej pappa asså kan du hämta mig?”

Barnen på förskolan har flera olika referensgrupper som till exempel både den som ett barn och flicka eller som barn och pojke vilket medför att de intar dessa två gruppers bild av verkligheten (Charon 1992:28) och går in i rollen som dessa. Barnen använder sig av dessa olika roller i olika situationer för att se på världen och för att kunna handla utefter denna definition av världen. Barnen kan även ta sig an perspektivet av sina "signifikanta andra", dessa är främst de individer som står barnet närmast men kan även vara idoler (Charon, 1992:75). De signifikanta andra som flickorna främst agerar efter är då pedagogerna eller

mammorna medan pojkarna oftast agerar efter idoler som Batman och Spindelmannen. Barnen härmar då den signifikanta andras beteende och tar sig an deras normer och värderingar som de vid ett senare skede kan komma att utvecklar till sina egna.

Trots att barnen leker på samma plats och med samma rekvisita utspelas leken ändå på två skilda sätt. Vid ett tillfälle har två pojkar av kartonger byggt ett flygplan i det blå rummet på avdelningen Svalan, flickornas lek i detta rum består oftast av mamma, pappa, barn. Redan här skiljer sig lekarna åt, det intressanta är när pojkarna sedan lämnar rummet och två flickor får syn på ”flygplanet” och följande situation uppstår:

Flicka: ”Vi bygger ett rum åt bebisen, bara mamman och bebisen får vara där.” Pojkarna kommer tillbaka och börjar dra i lådorna för att få tillbaka ”flygplanet” [...] Några andra pojkar kommer då in i situationen och säger: ”Det kanske inte var dom som förstörde huset!” Pojkarna blir då upprörda och säger ”Det var inget hus det var ett flygplan!”

Här ser vi hur leken skiljer sig, trots att det står ett färdigbyggt ”flygplan” så väljer flickorna att bygga om detta till ett hus med ett särskilt rum till mamman och bebisen. Det är även viktigt för pojkarna att berätta att det inte alls var ett hus utan ett flygplan som de hade byggt, även här betonas vikten av att hålla sig till det beteende som kopplas samman med könet.

Vid ett annat tillfälle, även då i det blå rummet, leker några pojkar en rollek som utåt sett ser ut som flickornas mamma, pappa, barn lek, men då de tillfrågas vad de leker svarar de kort att de inte vet vad de leker. Situationen blir intressant då en flicka tillkommer till leken, den blir då genast till en mamma, pappa, barn lek där flickan tar initiativet och säger att hon är mamma och hon fördelar sedan rollerna som barn och pappa till pojkarna. Flickan tar och får, från pojkarna, här makten när hon utan tvekan går in i deras lek och gör om den till en mamma, pappa, barna lek. Här syns stora likheter med Davies (2003) undersökning att flickorna som inte annars har särskilt mycket makt över pojkarna, får makten i den lekmiljö som anses tillhöra dem, nämligen i dockvrån. Hon visar här på att det är flickorna som till exempel bestämmer vem som ska vara vem i leken och vem som ska ha vilken roll och får inga direkta protester från pojkarna (Davies 2003:109).

Skillnaden mot när det endast är flickor med i denna lek är då främst att en roll som pappa uppstår samt att pojkbebisarnas roller blir väldigt aktiva och de är busiga och olydiga och mamman får ge dem förmaningar ett antal gånger. När det är flickor som är bebisar har de inte alls en sådan busig och olydig roll, utan är då mest söta och ska tas om hand. Pojkarna tar här sina roller på stort allvar och verkar tycka att det är roligt att leka mamma, pappa, barn när

det är en flicka med i leken, det verkar som det blir mer legitimt för pojkarna att leka leken i en struktur som liknar en ”riktig” familj. Här syns tydligt att barnen intar olika egenskaper beroende på vilken roll de har och dessa egenskaper speglar förväntningarna som finns i samhället i stort. De olika egenskaperna som flick- respektive pojkbarnen här har stämmer bra överens med de egenskaper som föräldrarna och pedagogerna tillskriver de olika könen i enkäterna respektive intervjuerna.

Här uppstår återigen så kallade *självbekräftande förväntningar* (De Swaan 2003:39), men den här gången genom att barnen i sina lekar vill efterlikna verkliga roller och då agerar utefter de förväntningar som finns på dessa roller i samhället i stort. De rollekar som pojkarna leker är oftast väldigt aktiva, som till exempel Batman eller Spindelmannen till skillnad från flickornas rollekar där konversationen står i centrum för att förklara leken är det i pojkarnas lek handlingarna och den spelade rollens egenskaper viktigast. Pojkarna agerar ofta i form av att de slåss eller gör hastiga rörelser och använder ofta höga röster i deras lekar, vilket kan medföra att flickornas lekar uppfattas som mycket lugnare.

6.4.4 Ritbordet

Flickorna är starkt överrepresenterade vid ritborden och det är inte särskilt ofta som det sitter pojkar och ritar och när det gör det är det oftast samma pojkar som sitter där. De pojkar som verkar trivas runt ritbordet tar inte i lika stor grad för sig i byggrummet och de pojkar som verkar ha kontrollen i byggrummet observerades inte en enda gång runt ritbordet.

Bland flickorna rör sig leken kring konversationen om teckningarna och framförallt vikten av den rosa pennan står i centrum. Färgen rosa dominerar här starkt hos flickorna och vid frågor om favoritfärg så är den given, de pojkar som någon gång sitter kring ritbordet använder då främst blått eller dova färger och skyr istället den rosa pennan. Flickorna lägger i regel ner mycket tid och energi på sitt pysslande, medan pojkarna inte ritar särskilt länge vid varje tillfälle. Runt ritbordet är det färdigheten att kunna pyssla och rita fint som har hög status och medför popularitet bland de andra flickorna, en status som inte alls visar sig bland pojkarna. Motiven flickorna ritar består i mångt och mycket av prinsessor där utseendet står i fokus, medan pojkarna ritar bilar, rymdraketer, spindlar, fladdermöss eller dylikt, till dessa hörs gärna mycket ljud effekter i form av pangande och nedräkning av en rymdraket som i uppskjutet far iväg med ett högt vrål. Ingen pojke målade någonsin något av kvinnligt kön och till och med en figur som kallas ”röda häxan” blev en man i deras teckningar.

Här är samma skillnader i beteende som visas i rollekarna, flickornas egenskaper som söta och fina reproduceras i deras motiv som de ritar, fina rosa prinsessor. Medan pojkarna

motiv speglar samhällets syn på maskulinitet i form av bilar. Att det till och med i barnens teckningar syns så stora skillnader mellan pojkar och flickor visar på hur djupt befäst den olika synen på könen är och hur svårt det är för barnen att komma undan den. Men det finns självklart även situationer då denna regel skiljer sig, när en pojke noggrant sitter och ritat himlen, hus och så vidare i färgglada färger. Detta uppmärksammas då oftast av pedagogerna och De Swaan (2003) menar att detta uppstår just därför att normerna på vad en pojke ska göra då inte uppfylls (De Swaan 2003:35).

6.4.5 Byggrummet

Det är i byggrummet som pojkarnas lek oftast utspelar sig, där används leksakerna för att tillverka något och då främst i form av fordon av olika slag och vapen. Den största skillnaden här mellan pojkarna och flickorna förutom det stora faktum att pojkarna är överrepresenterade inom detta forum är att pojkarna ofta verkar bygga saker som de sedan använder i en aktiv lek medan flickorna oftare verkar bygga för byggandes skull. Pojkarna kan sitta lugna och koncentrerade då de bygger något men det slutar oftast i en aktiv lek.

Det syns ytterligare en skillnad i leken mellan pojkarna och flickorna i byggrummet då flickorna inte alltid bygger saker utan istället leker med en kulbanan och då försöker få kulorna att komma från start till mål och de visar gärna hur de har gjort och hur det funkar. Deras lek är oftast ganska stillsam och vid ett tillfälle leker de även att de små kulorna är bebisar. Om vi däremot ser till pojkarnas bygglek så handlar den mest om att bygga med Supersonos, en slags byggbitar, de gör oftast stora byggen som bilar, flygande farkoster som kan transformeras om till bilar och så vidare. Här inne är det färdigheten att kunna bygga det tuffaste, högsta, eller bästa av någonting som ger status och det är den pojke som kan det som även har den ledande rollen.

Man skulle kunna säga att ”ritbordet” och ”byggrummet” är två motpoler till varandra där tjejerna regerar vid det första och pojkarna i det andra. Lika ofta som det bara är pojkar i byggrummet lika ofta är det bara flickor vid ritbordet, likheten är dock att det oftast är samma flickor som tar sig in i byggrummet och samma pojkar som sitter vid ritbordet. Det som skiljer sig mellan byggrummet och ritbordet är att vid ritbordet har pedagogerna en mer aktiv roll genom att de erbjuder flickorna förslag till olika sorters pyssel, de hjälper dem med att hämta material och även med att ge dem en hjälpande hand vad det gäller själva pysslet om någon ber om det. Flickorna och pedagogerna pratar här mycket med varandra om allt möjligt, som vi tidigare nämnt är konversationerna långa och samtalen hamnar på många sätt på en vuxen

nivå och det är barnen själva som för samtalen åt det hållet i och med det får flickorna mycket uppmärksamhet och respons av pedagogerna när de befinner sig runt ritbordet.

I byggrummet däremot är inte pedagogerna med i själva byggandet, utan de har en mer iakttagande eller övervakande roll, detta för att det inte ska bli bråkigt eller för hög ljudnivå på leken. Det sker inte på samma sätt en aktiv konversation mellan pedagogerna och pojkarna här inne, utan samtalen består mest av beröm och respons på det som byggs.

6.5 Sammandrag av resultat och analys

Analysen av miljön på förskolan visar att de olika rummen är utformade så att de lockar till olika lekar, byggrummet lockar till mer fantasi och större rörlighet medan de dockvrår relaterade utrymmena lockar till en viss typ av lek som inte erbjuder barnen lika stor rörlighet. Genom att rummen är uppdelade på detta sätt kan man säga att miljön är gjord utefter de olika förväntningarna som finns på pojkar och flickor. Även de val av bilder som sitter på väggarna i de olika rummen kan till viss del påverka barnen i deras val av lek när de oftast är pojkar som syns tillsammans med byggleksaker och flickor med lek i dockvrån.

Analysen av föräldrarnas svar på enkäterna visar att föräldrarna och barnens hemmiljö påverkar hur barnen formas. Både majoriteten av föräldrarna och pedagogerna gör en uppdelning mellan könen genom att tillskriva pojkar och flickor olika egenskaper, där betoningen hos pojkarna ligger på snabb och stark och hos flickorna mer som duktig och snäll. Detta anammar barnen genom att flickorna oftast använder ord som fin och söt och pojkarna snabb när de själva konverserar eller beskriver något. Det föregående tyder på att pedagogerna till viss del men säkert omedvetet ser flickor och pojkar på olika sätt. På grund av det och att föräldrarna i hemmet positionerar sig olika vad det gäller hemsysslor beroende på om de är kvinnor eller män, påverkar barnens syn på vad som är speciellt kvinnligt och manligt, vilket hjälper till att leda in barnen i olika könsroller redan i tidig ålder. Detta gör även att flickor och pojkar utvecklar olika sätt att se på sig själva och då ser sina egna egenskaper i motsats till varandras.

Analysen visar även att graden och typ av kroppskontakt skiljer sig åt beroende om det rör sig om flickor eller pojkar, den sker precis som när det gäller uppmaningar, till exempel oftare med pojkarna än med flickorna. Detta trots att det är flickorna som oftast befinner sig i närheten av pedagogerna och oftast både söker kontakt och har långa konversationer med dessa. Pojkarnas konversationer med pedagogerna är oftast kortare och används främst för att prata om sig själva eller för att de ville ha hjälp med något. I rollekarna spelar barnen nästan

uteslutande roller av sitt egna kön och är väldigt motvillig till att ta sig an en roll av det motsatta könet. Rollekarerna utspelar sig ofta på olika sätt beroende på könet, flickornas roller är oftast verklighetsförankrade och består av roller som till exempel mamma eller flickbarn. Pojkarna spelade istället mer påhittade roller som Batman eller Spindelmannen och i deras lek står rollinnehavarens handlingar i fokus medan konversationen är i fokus när det gäller flickornas lek.

I analysen syns även att pedagogerna till viss del påverkar flickors och pojkars val av lek, genom att deras förslag på lek skiljer sig åt beroende på barnets kön. Detta verkar till stor del ske omedvetet och visar på hur djupt rotade de olika förväntningar på vad flickor och pojkar vill leka är. Det är just i den styrda leken som barnen främst leker i heterogena grupper, annars utspelar sig lekarna oftast i homogena grupper, då flickorna dominerar vid ritbordet och pojkarna i byggrummet. Färdigheten att rita och pyssla verkar ha hög status bland flickorna, medan färdigheten att bygga det tuffaste, största och bästa ger status för pojkarna, som även i leken tävlar mycket med varandra om dessa egenskaper. Då ett barn försöker ta sig in i en lek som består av en grupp av motsatt kön, upplevdes det av oss som om detta barn hamnade i underläge och då försökte bli erkänd av gruppen vilket ibland kunde vara svårt.

7 Diskussion

Genom att människan placeras in i kategorier läggs fokus på de egenskaper som vi bör eller borde ha och inte de som vi egentligen har, människor blir på så sätt generaliserande och ser inte till individerna i sig och dess egenskaper. Då det inte heller är bevisat att det finns skillnader i personligheter, egenskaper och färdigheter mellan kvinnor och män borde vi alla agera som om det inte fanns skillnader just för att inte skapa dessa. Men självklart är detta knappast möjligt då även vi upplevde i vår undersökning hur våra fördomar gjorde att det egna beteendet varierade beroende på vilket kön som vi reagerade på. Detta trots det faktum att vi inte ville interagera för mycket och att vi hela tiden var medvetna om våra handlingar för att inte behandla barnen olika. Om vi inte kan hålla oss neutrala så är det självklart att inte pedagogerna kan, men kunskap och medvetenhet kan åtminstone bidra till en förändring genom ett mer öppet sinne.

I både de tidigare forskningarna som vi har tagit upp i denna rapport samt i vår egen studie syns att barnen agerar på olika sätt beroende på om de är flickor eller pojkar och att pedagogerna behandlar barnen på ett annat sätt än de själva tror att de gör. Barn har inte utvecklat en lika fast syn på världen som vuxna människor, vilket gör att de är mer

lättpåverkade, medan det för vuxna istället är svårt att ändra sin världssyn. Den omedvetna process som socialiserar in barnen i kategorin som pojke eller flicka är svår att se själv, det krävs att individerna öppnar upp sig för att kunna se omvärlden på ett nytt sätt och att kritiskt granskar sina egna handlingar.

Vi har under hela undersökningens gång känt oss mycket välkomna i förskolegruppen vilket har gjort att det känts avslappnat mellan både oss och pedagogerna och mellan oss och barnen. Detta har säkerligen hjälpt oss att komma så nära gruppen som vi gjorde, det som kan ses som en nackdel med detta är att det blir svårare att se hundra procent objektivt på olika situationer. Här har det hjälpt oss att vara två då vi har kunnat diskutera mellan oss om vi upplevt en situation på olika sätt och då lättare kunna komma så nära sanningen som möjligt. Vi tycker att det finns goda grunder för fortsatt forskning inom detta område, det skulle till exempel vara intressant att göra olika jämförelsestudier. Detta genom att göra en likadan undersökning på till exempel landsbygden och då se om de resultat vi här har fått fram stämmer överens eller skiljer sig mellan storstad och landsbygd. Det skulle även kunna göras liknande studier som denna men inom ett område med större etnisk mångfald, undersökningen skulle då kunna få ett etniskt perspektiv och det skulle göra att andra intressanta fenomen belystes. I en sådan studie skulle det kunna läggas mer fokus på barnens hemmiljö och då använda Pierre Bourdies kulturbegrepp för att ännu mer belysa vilken påverkan hemmiljön och föräldrarnas innehav av kultur påverkar barnen i deras socialiseringsprocess.

8 Sammanfattning

Syftet med denna undersökning är att se om det förekommer en olik behandling av flickor och pojkar i förskolan och om flickors och pojkars lek och integrerande skiljer sig åt. Om så är fallet är syftet att belysa på vilket sätt detta visar sig och hur det kan leda in flickor och pojkar i olika könsroller redan i tidig ålder. Underlaget till undersökningen har samlats in genom tidigare forskning, deltagande observation, intervjuer och enkäter, för att sedan få struktur på detta utformades teman och en tematisk kod som applicerats på materialet.

Det igenomarbetade materialet kopplades sedan samman med relevanta teorier från De Swaan, Charles Tilly och George Herbert Mead. Resultatet och analysen av materialet visar på att det förekommer en viss olik behandling av barnen som vi anser är beroende av barnets kön. Men detta betyder inte att det är något som sker medvetet, utan det sker i mångt och mycket på grund av alla de invanda beteenden vi människor har. Även då det gäller leken så

syns skillnader mellan flickor och pojkar, både när de själva får välja och när de erbjuds lekar av pedagogerna, dessa olikheter uppstår till stor del på grund av de förväntningar som finns på flickor och pojkar i samhället.

9 Litteraturlista

- Boyatzis, Richard E (2004). *Thematic analysis and code development: Transforming Qualitative Information*. Sage Publications.
- Charon, Joel M (1992). *Symbolic Interactionism. An introduction, an interpretation, an integration*. Lund: Prentice Hall.
- Conell, Robert (2003). *Om genus* Uddevalla: Bokförlaget Daidados.
- Davies, Bronwyn (2001). *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber AB.
- De Swaan, Abram (2003). *Mänskliga samhällen*. Lund: Arkiv förlag.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Lena, Wängnerud (2005). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad.*(vol 2). Stockholm: Elanders Gotab.
- Kvalheim (1981). *Hur barn lär sig sociala roller* Stockholm: Liber tryck
- Mead, George H (1995). *Medvetandet, jaget och samhället*. Lund: Argos Förlag.
- Merriam, Sharan B (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, Sven (1998). *Förskolan i ett samhällsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Rienecker, Lotte (2004). *Att skriva en bra uppsats*. Malmö: Lieber AB
- Tilly, Charles (2004). *Beständig ojämlikhet*. Lund: Arkiv förlag.

Internetkälla

Månsson, Annika (2000) *Möten som formar. Interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv*

<http://dspace.mah.se:8080/dspace/bitstream/2043/2914/1/AM-avhandl.pdf>

10 Bilagor

10.1 Tematisk kod.

1. Verbal kommunikation.

1. Undertema: **Konversation.**

Definition: När barn för en sammanhängande konversation med varandra, oss eller pedagogerna. Måste gå i minst tre led och börjas av barnet. Samt när det i observationen tydligt är skrivet att det förs en konversation eller samtal.

Exempel: A; Du förstör ju min fina prinsessa

B; Vad är det?

A; Puffärmar.

Uteslutande: När ett barn pratar eller skriker rakt ut och detta inte är ett svar på någonting och inget svar heller ges på detta. När en pedagog eller vi börjar konversationen.

Exempel: Titta mitt fina nagellack.

2. Undertema: **Positiv kommentar**

Definition: Uppmuntrande kommentarer som till exempel rör beteende, färdigheter och utseende.

Exempel: ”Du är så bra på det här”

Uteslutande: Negativa kommentarer samt kommentarer om sig själv när det gäller till exempel beteende, färdigheter och utseende.

Exempel: ”Jag är jättebra på det här”.

3. Undertema: **Uppmaning.**

Definition: När någon säger till eller ber en annan person att göra eller inte göra något. Till exempel regler, förbud och så vidare.

Exempel: ”Ni ska städa”

Uteslutande: Om uppmaningen sker i en lek eller enbart frågor.

Exempel: ”Ät din blåbärssocka” (Citat från en lek).

2. Fysisk beröring.

1. Undertema: **Positiv kroppskontakt.**

Definition: Medveten beröring för att understryka något positivt eller vid tröst.

Exempel: Kramar.

Uteslutande: Kroppskontakt som tydligt har målet av uppmärksamhet eller medveten beröring för att understryka något negativt eller vid tillsägelse.

Exempel: När någon puttar en annan.

2. Undertema: **Negativ kroppskontakt.**

Definition: Medveten beröring för att understryka något negativt eller om det tydligt framgår om någon vill göra illa en annan person.

Exempel: När någon slåss.

Uteslutande: Kroppskontakt som tydligt har målet av uppmärksamhet eller medveten beröring för att understryka något positivt eller vid tröst.

3. Samvaro.

1. Undertema: Homogen gruppering

Definition: När det är homogena grupperingar som rör lek, skapanden eller bara samspel mellan barnen.

Exempel: Två flickor sitter och ritat.

Uteslutande: När grupperingarna bara innefattar oss eller pedagogerna samt ett barn av annat kön än denna, samt heterogena grupperingar.

Exempel: En av pedagogerna hjälper en pojke att sy.

2. Undertema: **Heterogen gruppering**

Definition: När det är heterogena grupperingar som rör lek, skapanden eller bara samspel mellan barnen.

Exempel: Två flickor och en pojke sitter och ritat.

Uteslutande: När grupperingarna bara innefattar oss eller pedagogerna samt ett barn av samma kön som denna samt homogena grupperingar.

Exempel: Två pojkar leker tillsammans.

10.2 Resultat av tematisk kodning

Konversation		Positiv kroppskontakt	
Flicka – pojke	6	Pedagog – pojke	10
Pojke – flicka	6	Pedagog – flicka	0
Pojke – pojke	12	Pojke – pojke	1
Flicka - flicka	29	Flicka - flicka	5
Flicka - pedagog	20	Flicka - pedagog	2
Pojke - pedagog	22	Pojke - pedagog	0
Positiv kommentar		Negativ kroppskontakt	
Pedagog – pojke	24	Pedagog – pojke	8
Pedagog – flicka	20	Pedagog – flicka	0
Pedagog - blandat	2	Pojke – pojke	4
Pojke - flicka	1	Flicka - flicka	2
Flicka – pojke	0	Flicka - pedagog	0
Pojke – pojke	0	Pojke - pedagog	4
Flicka - flicka	2	Flicka – pojke	0
		Pojke - flicka	1
Uppmaning		Homogent umgänge	
Pedagog – pojke	101	Pojke – pojke	69
Pedagog – flicka	52	Flicka - flicka	82
Flicka – pojke	5		
Pojke – flicka	0	Heterogent umgänge	
Pojke – pojke	3	Samtliga	42
Flicka - flicka	4		
Flicka - pedagog	9		
Pojke - pedagog	15		
Pedagog - blandat	10		

10.3 Enkätformulär

Behöver ni mer skrivutrymme än det som ges går det bra att skriva på baksidan av papperet!

1. Jag är kvinna man
2. Barnet på Solrosen är flicka pojke
3. Den övriga familjen består av:.....
.....
.....
4. Vad arbetar du och eventuellt din respektive med?.....
.....
5. Vem i familjen hämtar och lämnar oftast om du skulle ange det i procent?.....
.....
6. Vem i familjen är det framför allt som tvättar? .....
.....
7. Vem i familjen är det framför allt som lagar mat?.....
.....
8. Vem i familjen är det framför allt som städar (dammsuger, torkar golv etcetera)? .....
.....
9. Vem i familjen är det framför allt som diskar?.....
.....
10. Vem i familjen är det framför allt som sköter ekonomin, det vill säga betalar räkningar, lån (om sådant finns) och liknande? .....
.....
11. Vem i familjen är det framför allt som sköter servicen på bilen, tvättar, tar den till besiktningen och liknande?.....
.....
12. Vem i familjen är det framför allt som sköter reparationer av hemmet? .....
.....
13. Vem i familjen är det framför allt som sköter renoveringar som till exempel ommålning?
.....
14. Vem i familjen är det framför allt som sköter inköpen av kläder till barnen? .....
.....

15. Vem i familjen är det framför allt som skjutsar och hämtar barnen till eventuella aktiviteter? .....
- .....
16. Hjälper barnen i familjen till i det obetalda arbetet? .....
17. Om ja, vad hjälper de till med? .....
- .....
18. Vad tycker ditt barn mest om att leka/leka med? .....
- .....
19. Vilka egenskaper förknippar du med pojkar? .....
- .....
20. Vilka egenskaper förknippar du med flickor? .....
- .....
21. På vilket sätt tror du att ditt agerande påverkar barnen i sina intressen, beteenden och så vidare? .....
- .....
- .....
22. På vilket sätt tror du att pedagogernas agerande påverkar barnen i sina intressen, beteenden och så vidare? .....
- .....
- .....
23. Upplever du att det finns skillnader i pojkars och flickors beteenden och sätt att vara? .....
- .....
24. Om ja, på vilket eller vilka sätt? .....
- .....
- .....
25. Tror du att pojkar och flickor föds olika? .....
26. Om så, på vilket eller vilka sätt? .....
- .....
- .....
27. Vad är jämställdhet för dig?.....
- .....
- .....
- .....

28. Gör du/ni något för att föra över detta på barnet/barnen?

.....

.....

.....

10.4 Intervjuformulär

1. Vi vet ju att det bara är kvinnor som arbetar här, tror du att en manlig anställd skulle kunna tillföra något till verksamheten?

Följdfråga: På vilket sätt och vad i så fall?

2. Vad för förebild tror du att du är för flickorna på förskolan?

3. Vad för förebild tror du att du är för pojkarna på förskolan?

4. Beskriv (tre pojkar) med några korta meningar.

5. Beskriv (tre flickor) med några korta meningar.

6. I läroplanen för förskolan 98 står det ”Att förskolan ska motverka traditionella könsmönster och könsroller”, hur tolkar du detta citat?

7. Hur efterföljer ni detta i verksamheten?

8. Tycker du att ni skulle kunna arbeta på något annat sätt för att främja jämställdheten på förskolan?

9. Hur ser du på jämställdhet?

10. Hur gör du för att föra över detta på barnen?

11. Varför har ni valt de aktuella bilderna som nu hänger på genusväggarna?

Följdfråga: Hade ni någon speciell tanke bakom?

12. Tror du att du påverkar barnen i deras val av lek?

Följdfråga: Om ja, på vilket sätt?

13. Ser du skillnader i flickor och pojkars lek?

Följdfråga: Om ja, på vilket sätt?

14. X: Du ville att vi skulle filma barnen när de leker, vad ville du att detta skulle bidra till?

15. Tycker du att flickornas och pojkarnas beteenden skiljer sig åt i form av kroppskontakt och sökande efter närhet till er pedagoger?

Följdfråga: På vilket sätt?

16. Tycker du att barnens verbala förmåga skiljer sig åt mellan flickor och pojkar i samma ålder?

Följdfråga: På vilket sätt?

17. Tycker du att flickornas och pojkarnas kroppsspråk skiljer sig åt?

Följdfråga: På vilket sätt?

18. Hur tror du att vår närvaro har påverkat ert arbete?

19. Hur tycker du att den ideala förskolan skulle se ut ur ett jämställdhets perspektiv?
20. Gör ni något konkret för att få flickorna och pojkarna att interagera mer med varandra i leken?
21. Tror du att det finns biologiska skillnader mellan flickor och pojkar förutom könen?
Följdfråga: Varför/Varför inte?
22. Har du själv något att lägga till?